

**PALEOLİTİK ÇAĞ AVRUPA MAĞARA
TASVİRLERİNİN SANATSAL AÇIDAN
DEĞERLENDİRİLMESİ**

Necla SERGİNAY

**Yüksek Lisans Tezi
Tarih Ana Bilim Dalı
Eskiçağ Tarihi Bilim Dalı
Prof. Dr. Süleyman ÇİĞDEM
2024
Her Hakkı Saklıdır.**

**T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI
ESKİÇAĞ TARİHİ BİLİM DALI**

**Necla SERGİNAY
ORCID ID: 0009-0003-3388-4703**

**PALEOLİTİK ÇAĞ AVRUPA MAĞARA TASVİRLERİNİN SANATSAL
AÇIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TEZ YÖNETİCİSİ
Prof. Dr. Süleyman ÇİĞDEM**

ERZURUM – 2024

TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ

Graduate School of Turkish Research

TEZ BEYAN BİLDİRİMİ

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esasları'nın ilgili maddelerine göre hazırlamış olduğum "Paleolitik Çağ Avrupa Mağara Tasvirlerinin Sanatsal Açıdan Değerlendirilmesi" adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıyı kaynak gösterdiğimi taahhüt ederim.

☒ Tezimin Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı tarafından yayınlanan *Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*'nin lisansüstü tezlerin düzenlenmesini ve erişime açılmasını düzenleyen 5. maddesinin 1. fıkrasına göre [Ulusal Tez Merkezi, enstitü ve fakülteler tarafından Tez Otomasyon Sistemine yüklenen tezlerin bibliyografik bilgilerini kontrol eder, kataloglama kurallarına göre düzenler, konu başlıklarını belirler ve tam metin olarak internet üzerinden erişime açar.] basılı ve elektronik kopyalarına erişim izni verdiğimi onaylarım.

İSTİSNAİ DURUMLAR*

☐ Patent alma sürecinin devam etmesi sebebiyle (2 Yıl)

Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı tarafından yayınlanan *Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*'nin lisansüstü tezlerin erişime açılmasının ertelenmesini düzenleyen 6. maddesinin 1. fıkrasına göre teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi sebebiyle teze erişim, Enstitümüz Yönetim Kurulunun .../.../... tarih ve sayılı kararı ile 2 (iki) yıl süreyle engellenmiştir.

☐ Yeni Teknik, Materyal ve Metotların Varlığı (6 ay)

Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı tarafından yayınlanan *Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*'nin lisansüstü tezlerin erişime açılmasının ertelenmesini düzenleyen 6. maddesinin 2. fıkrasına göre tezde yeni teknik, materyal ve metotlar kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkânı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içerdiği için tez danışmanımın önerisi ve ana bilim dalının uygun görüşü üzerine Enstitümüz Yönetim Kurulunun .../.../... tarih ve sayılı kararı ile teze erişim 6 (altı) ay süreyle engellenmiştir.

☐ Ulusal Çıkar ve Güvenlik Durumu (Gizlilik Dereceli Çalışmalar)

Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı tarafından yayınlanan *Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*'nin gizlilik dereceli tezler bahsini düzenleyen 7. maddesinin 1. fıkrasına göre bu teze erişim, ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendirdiği için Enstitümüzün uygun görüşü üzerine Üniversitemiz Yönetim Kurulunun .../.../... tarih ve sayılı kararı ile Üniversitemiz Yönetim Kurulu aksi karar verinceye kadar engellenmiştir.

14.08.2024

Necla SERGİNAY

Aslı Islak İmzalıdır.

* İstisnai durumlar danışmanın yazılı başvurusu ve Enstitü / Üniversite Yönetim Kurulunun onayı ile kabul edilir.

TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
Graduate School of Turkish Research

TEZ KABUL VE ONAY TUTANAĞI

TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Prof. Dr. Süleyman ÇİĞDEM danışmanlığında Necla SERGİNAY tarafından hazırlanan “Paleolitik Çağ Avrupa Mağara Tasvirlerinin Sanatsal Açıdan Değerlendirilmesi.” başlıklı bu çalışma aşağıdaki jüri tarafından Tarih Ana Bilim Dalı Eskiçağ Tarihi Bilim Dalı Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir. 14.08.2024

Jüri Başkanı Prof. Dr. Süleyman ÇİĞDEM
(Ad-Soyad-Unvan) *Atatürk Üniversitesi*

Jüri Üyesi Doç. Dr. Yasin TOPALOĞLU
(Ad-Soyad-Unvan) *Atatürk Üniversitesi*

Jüri Üyesi Dr. Öğr. Üyesi Murat KILIÇ
(Ad-Soyad-Unvan) *Erzurum Teknik Üniversitesi*

Kabul / Ret – İmza
Aslı Islak İmzalıdır.

Aslı Islak İmzalıdır.

Aslı Islak İmzalıdır.

Bu tezin *Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği*’nin ilgili maddelerinde belirtilen şartları yerine getirdiğini onaylarım.

Enstitü Müdürü

Aslı Islak İmzalıdır.

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	I
ÖZET.....	III
ABSTRACT	IV
ÖNSÖZ.....	V
KISALTMALAR	VI
ŞEKİLLER DİZİNİ	VII
GİRİŞ	1
I. PALEOLİTİK ÇAĞ VE DUVAR RESİMLERİ	2
A. Alt Paleolitik Çağ (MÖ 1.300.000-250.000).....	8
B. Orta Paleolitik Çağ (MÖ 250.000- 45.000)	9
C. Üst Paleolitik Çağ (MÖ 45.000-14.000)	12
II. MAĞARA RESİMLERİNİN KEŞFİ	15
III. MAĞARA RESİMLERİ HAKKINDA DÜŞÜNCELER.....	24
IV. TERMİNOLOJİ	25

BİRİNCİ BÖLÜM

PALEOLİTİK SANAT

1.1. PALEOLİTİK ÇAĞ'DA SANAT.....	27
--	-----------

İKİNCİ BÖLÜM

MAĞARA SANATI VE TEKNİKLERİ

2.1. MAĞARA RESİMLERİ	38
2.1.1. Mağara Resimlerinde Belgeleme	44
2.1.2. Mağara Resimlerinde Tarihlendirme.....	45
2.1.3. Mağara Resimlerinde Kullanılan Aletler	47
2.1.4. Mağara Resimlerinde Teknik ve Stil.....	48
2.1.5. Boyanın Kullanımı	55
2.2. ÇİZİMLER VE RENK AÇISINDAN RESİMLER.....	61

2.3. MAĞARA RESİMLERİNDE İŞLENEN KONULAR.....	61
2.3.1. İnsan Tasvirleri.....	62
2.3.2. Hayvan Tasvirleri	63
2.3.3. Teriantrop Çizimler	64
2.3.4. Motifler.....	66
 SONUÇ.....	67
KAYNAKÇA	71
ÖZ GEÇMİŞ.....	84

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ
PALEOLİTİK ÇAĞ AVRUPA MAĞARA TASVİRLERİNİN SANATSAL
AÇIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ
Necla SERGİNAY

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Süleyman ÇİĞDEM

2024, Sayfa: 84+IX

Jüri: Doç. Dr. Yasin TOPLAOĞLU (Başkan)

Prof. Dr. Süleyman ÇİĞDEM

Dr. Öğr. Üyesi Murat KILIÇ

İnsanoğlu, kemik üzerine tasvirler, boncuk kolyeler, heykeller ve kemik flütler ile mağara duvarlarına yaptıkları resimlerle ilk sanatsal aktiviteleri Üst Paleolitik Çağ'da gerçekleştirmişlerdir. İnsanoğlunun, bu dönemdeki yaşam alanı olan mağara duvarlarına yapılan av tasvirleri ile birlikte “mağara resimleri” ortaya çıkmıştır. Soyut olan düşüncenin somut olarak vücut bulduğu mağara resimlerinin yapımında, doğada hazır hâlde bulunan pigmentlerden yararlanılmıştır. Günlük hayatta karşılaşılan hayvan tasvirleri, aynı zamanda nesli tükenmiş hayvanları da kapsadığından dönemin ekolojik ortamını hakkında da bilgi vermektedir. Profilden natüralist tasvirler mağara duvarının niteliğine göre kullanılan aletler belirlendiği anlaşılmaktadır. Tasvirlerde ki zemin seçimi ve kullanılan yöntemlerin düşünülenin aksine dönemin insanın resim yapma hususunda uzman olduğunu ve yaşamış olduğu ortamı tanıyarak iyi şekilde tasvir edebildiğini göstermektedir. Bu çalışma ile mağara tasvirleri çeşitli yöntemlerle tasnif ve tahlil edilerek sanat tarihi çerçevesinden yeniden değerlendirmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Paleolitik Çağ, Sanat, Mağara Resimleri, Tasvir, Sanat Tarihi

ABSTRACT**MASTER'S THESIS****ARTISTIC EVALUATION OF PALEOLITHIC AGE EUROPEAN CAVE
DEPICTIONS****Necla SERGİNAY****Advisor: Prof. Dr. Süleyman ÇİĞDEM****2024, Pages: 84+IX****Jury: Assoc. Prof. Dr. Yasin TOPALOĞLU (Chairman)****Prof. Dr. Süleyman ÇİĞDEM****Assist. Prof. Dr. Murat KILIÇ**

Humankind realized the first artistic activities in the Upper Paleolithic Age with depictions on bone, bead necklaces, sculptures, bone flutes and paintings on cave walls. “Cave paintings” emerged with the hunting depictions made on the cave walls, which were the living space of human beings in this period. In the construction of cave paintings, where abstract thought was embodied concretely, pigments found in nature were utilized. The depictions of animals encountered in daily life also provide information about the ecological environment of the period, as they also include extinct animals. It is understood that the tools used in the naturalistic depictions in profile were determined according to the nature of the cave wall. Contrary to popular belief, the choice of the ground and the methods used in the depictions show that the people of the period were experts in painting and were able to recognize the environment they lived in and depict it well. With this study, the cave depictions were classified and analyzed with various methods and re-evaluated from the framework of art history.

Keywords: Paleolithic Age, Art, Cave Paintings, Depiction, Art History

ÖNSÖZ

Mağara tasvirleri, insanlığın en eski ve en kalıcı sanat eserlerindendir. Dönemin insanının estetik anlayışını ve sanata verdikleri önemi gözler önüne sermektedir. Bu bağlamda, Fransa'daki Lascaux Mağarası, İspanya'daki Altamira Mağarası gibi dünya çapında tanınmış örneklerin yanı sıra, diğer önemli Avrupa mağaralarındaki resimler kapsamlı bir şekilde yeniden ele alınmıştır. Avrupa'daki Üst Paleolitik Çağ Sanatı hakkında bilgi verip, mağara resimleri sanatsal açıdan inceleyebilmek amaçlanmaktadır. Birinci bölümde Paleolitik Çağ'da "sanat" hakkında bilgi verilmiştir. Akabinde sanat; taşınabilir ve taşınamayan sanat olarak ikiye ayrılmıştır. İkinci bölümde mağara resimleri sanatsal açıdan incelenmiş, resimlerin yapımında ki teknik ve boyalar üzerinde durulmuştur.

Bu tezin ortaya çıkmasında, başta danışman hocam Prof. Dr. Süleyman ÇİĞDEM'e, Doç. Dr. Yasin TOPALOĞLU'na ve Dr. Öğr. Üyesi Murat KILIÇ'a, çalışmam boyunca manevi desteklerini esirgemeyen aileme teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca, bu süreçte karşılaştığım zorlukları aşmamda yardımcı olan tüm arkadaşlarıma minnettarım.

Bu çalışmanın, Üst Paleolitik Sanatı'nın daha iyi anlaşılmasına ve bu alanda yapılacak gelecekteki araştırmalara katkı sağlamasını umuyorum.

Erzurum-2024

Necla SERGİNAY

KISALTMALAR

Çev	: Çeviren
Ed.	: Editör
KSÜSBD	: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi
MÖ	: Milattan Önce
TDK	: Türk Dil Kurumu
URL	: Uniform Resource Locator (Kaynak Konumlayıcı)

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1.1.1. Paleolitik Çağ Tasvirlerinin Konumlarını Gösteren Harita (Parkyn, 1915: 16).....	29
Şekil 1.1.2. Divje Babe Flütü (Slovenya, URL 6).....	30
Şekil 1.1.3. Boncuklar (David, 2017: 58).....	31
Şekil 1.1.4. Mas d’Azil Yaban Horozu Savurgacı (URL 7)	32
Şekil 1.1.5. Mas d’Azil Kuşlu Geyik (Fagan, 2019: 192-193).	32
Şekil 1.1.6. Dolni Vestonice Erkek Heykeli (Uysal, 2011: 47).	33
Şekil 1.1.7. Bressempouy Venüs’ü (Sinemoğlu, 1984: 33).	34
Şekil 1.1.8. Aslan Adam (Fagan, 2019: 192-193).	34
Şekil 1.1.9. Dolni Vestonice Venüs’ü (Aslan, 2010: 12).	35
Şekil 1.1.10. Teyjat’taki Mege Mağarası Bezemeli Kemik (Parkyn, 1915: 59).	36
Şekil 1.1.11. Fransa Gourdan Mağarası Bulunmuş Bitki Formu (Parkyn, 1915: 66).	36
Şekil 1.1.12. Boynuz ve Kemik Üzerine Yapılmış Kabartma ve Kazımlar (Sinemoğlu, 1984: 30).....	37
Şekil 2.1.1. Üst Paleolitik Çağ İnsanlarının Resim Yapımını Gösteren Bir Çizim (URL 8).....	39
Şekil 2.1.2. Lascaux Mağarası Av Sahnesi (Arslantaş, 2014: 329).	40
Şekil 2.1.3. Lascaux Mağarası’nda Bulunan Taş Lamba (URL 9).....	41
Şekil 2.1.4. Lascaux Mağarası Üst Üste Yapılmış Resimler (URL 10).....	42
Şekil 2.1.5. İspanya Pindal Mağarası’nda Kalbi İle Çizilmiş Mamut (Kaya, 2021: 152).	43
Şekil 2.1.6. La Mouthe Mağarası Dağ Keçisi, Mamut Resmi (URL 11)	44
Şekil 2.1.7. Tekniklerine Göre Leroi- Gourhan’ın Mağara Stil Kronolojisi (Yılmaz, 2021: 192-193).....	46

Şekil 2.1.8. Chauvet Mağarası Duvar Resmi (URL 12).....	47
Şekil 2.1.9. Niaux Mağarası Oklu Bizon (URL 13)	48
Şekil 2.1.10. Kars-Yazılıkaya Vurma Tekniğiyle Yapılan Tasvirler (URL 14).....	49
Şekil 2.1.11. Cezayir'de 6 Bin Yıllık Kaya Altı Sığınağından İnek Tasvirleri (Uysal, 2011: 43).	50
Şekil 2.1.12. Antalya- Öküzini Mağarası Duvar Resmi (Arslantaş, 2014: 328).	50
Şekil 2.1.13. Abri de Lartet Mağarası'ndaki Kemik Üzerinde Mamut Resmi (Uysal, 2011: 43).	51
Şekil 2.1.14. Kazımada Kullanılan Çeşitli Taşlar (Sinemoğlu, 1984: 15).....	51
Şekil 2.1.15. Altamira Gölge Bizon Resmi (URL 15).....	53
Şekil 2.1.16. Perc Merle Mağarası'ndaki Benek Bezemeli At (URL 16).....	54
Şekil 2.1.17. Fransa Lascaux Mağarası'ndaki Yaban Öküzü (Uysal, 2011: 44).	55
Şekil 2.1.18. İspanya Altamira Mağarası Bizon Resmi (Uysal, 2011: 45).	55
Şekil 2.1.19. Fransa Lascaux Mağarası'nda Kullanılan 12 Pigment (Gourhan, 1982: 105).	57
Şekil 2.1.20. Grotte Des Cottés Vienne Aşı Boyalı Kemik Tüp (Parkyn, 1915: 22) 58	
Şekil 2.1.21. Fuente Del Salin Mağarası'ndaki El İzleri (URL 17).....	59
Şekil 2.1.22. Arjantin Eller Mağarası'ndaki El İzleri (URL 18).....	59
Şekil 2.1.23. İspanya-Altamira Mağarası'ndaki El İzleri (URL 19)	60
Şekil 2.1.24. Cosquer Mağarası'ndaki El Şablonları (Mccauley & Collard, 2018: 2).	60
Şekil 2.3.1. Tarih Öncesi Sanatta İnsan Betimleme Biçimleri (Yılmaz, 2021: 201).	62
Şekil 2.3.2. Üst Paleolitik Sanatta Tasvir Edilen Hayvan Betimlemelerinin Sayısal Dağılımı (Yılmaz, 2021: 203).	63
Şekil 2.3.3. Fransa'daki Chauvet Mağarası'ndaki Aslan Resimleri (URL 20)	64

Şekil 2.3.4. Fransa-Lascaux Mağarası Kuş Başlı İnsan Figürü (URL 21).....	65
Şekil 2.3.5. Fransa-Les Trois Freres Mağarası Geyik Boynuzu Takmış Şaman Tasviri (URL 22)	65
Şekil 2.3.6. Fransa-Les Trois Freres Mağarası Boğa Başlı İnsan Tasviri (Evecen-Beydiz, 2018: 315).	66
Şekil 2.3.7. Tarih Öncesi Sanatta Motiflerin Sınıflandırılması (Yılmaz, 2021: 205).	66

GİRİŞ

Kökeni milyonlarca yıl öncesine dayanan insanlık tarihi, karmaşık ve derin bir geçmişe sahiptir. Bu uzun tarihsel süreçte, insanların yaşantısını, düşünce yapısını ve aletlerdeki ilerlemelerini anlamlandıran arkeolojik bulgu ve yorumlamaları olmuştur. Bu bulguların en eskileri, Paleolitik Çağ’a aittir. Paleolitik Çağ, insanın ilk defa alet yapımına başladığı, hayatta kalma mücadelesini sürdürdüğü ve çevresiyle olan etkileşimini şekillendirdiği bir dönemdir. Bu dönemi anlamak, arkeolojik kazılarda ortaya çıkarılan taş aletler ve insan kalıntılarının bilimsel olarak nasıl keşfedildiği ve yorumlandığıyla da mümkündür. Paleolitik Çağ bulgularının keşfi hem arkeoloji biliminin doğuşunda hem de insanlık tarihinin yazımında kritik bir dönüm noktasıdır. Ayrıca bu döneme ait birçok arkeolojik bulgu örnekleri yer almaktadır.

Londra yakınlarındaki Gray’s Inn Lane’de 1690 yılında Paleolitik Çağ’a ait ilk bulgu olan bir el baltası bulunmuştur (Özdoğan, 2002: 12). Bu keşif, tarih öncesi araştırmalarının başlangıcına teşvik etmiş ve insanlık tarihine dair ilk somut kanıtların gün yüzüne çıkmasına vesile olmuştur. John Frere’in 1797 yılı Hoxne kazısıyla Paleolitik Çağ’a ait işlenmemiş bazı taş aletler (Renfrew & Bahn, 2013: 150) ilk kez soyu tükenmiş hayvan kemikleriyle ilişkilendirilmiştir. Boucher de Perthes tarafından 1842 yılında Abbeville’de ilk sistemli Paleolitik Çağ kazısını gerçekleştirmiştir (Özdoğan, 2002: 12). 1849 yılında Boucher de Perthes, “Antiquites Celtiques et Antediluviennes” başlıklı yazıyı tarih öncesi üzerine ilk inceleme olarak yayınlamıştır (Lasheras, 2009: 8). 1856 yılında ise Almanya’nın Düsseldorf Kenti yakınlarında yer alan Neander Vadisi’nde Neanderthal insana ait kalıntılar keşfedilmiştir (Diakov & Kovalev, 1987: 18-19, Papagianni & Morse, 2017: 22). 1859 yılına gelindiğinde Fransa’da yer alan Saint-Acheul’de bir kazı yapılmıştır. 1859 yılında Charles Darwin’in “Türlerin Kökeni” isimli eseriyle birlikte evrim teorisi ilk kez ortaya çıkmıştır. 1859 yılında tarih öncesi insanların yaşamış olduğu bilim dünyası tarafından kabul edilmiştir (Özdoğan, 2002: 12). Netice olarak tarih öncesi devirler anlamına gelen “Prehistorya”, bilimler içerisinde kendi yerini almıştır (Kınal, 1987: 9; Lasheras, 2009: 8; Bahar, 2013: 31; Taşağıl & Kar, 2018: 25). Prehistorya terimi genel olarak Lubbock’un 1865 yılında yayınlanan “Prehistoric Times” adlı kitabından sonra kullanılmaya başlanmıştır (Renfrew & Bahn, 2017: 26; Şimşek, 2017: 70).

Tarih öncesi çağların ayırımıyla ilgili ilk tasnif, 1836 yılında Danimarka’da yer alan Kopenhag Ulusal Müzesi yöneticisi C.H. Thomsen tarafından, müzedeki koleksiyonları tarihlendirmek maksadıyla yapılmıştır (Şenel, 2006: 157; Güngör, 2014: 11; Kaya, 2017: 34; Renfrew & Bahn, 2017: 28).

Müzedeki arkeolojik eserler, önceleri nesnelerin türüne göre sergilenmekteydi (Şenel, 2006: 157). Thomsen Kopenhag Ulusal Müzesi’nde yer alan arkeolojik eserleri sınıflara ayırırken, genel kabul gören sergileme tekniğinin dışına çıkmıştır. Thomsen müzedeki eserleri kullanılan ham maddenin temel niteliğini baz alarak kategorize etmiştir (Güngör, 2014: 11). Thomsen’in oluşturduğu bu kategorize, en eski aletlerin taş malzemeden meydana getirildiğini sonra çamurdan kap ve kaçak (seramik) yapıldığını devamında metal araçların kullanılmış olduğunu göstermiştir. Yapılan arkeolojik kazılar esnasında arkeologlar tarafından elde edilen eser sırası, Thomsen’in yapmış olduğu sıralamanın doğruluğunu gözler önüne sermiştir (Şenel, 2006: 157). Taş Çağı, Bronz Çağı ve Demir Çağı olmak kaydıyla Thomsen tarafından yapılan bu üç çağ ayrımı, Avrupalı bilim adamları tarafından yeterli bulunmayarak geliştirilmiştir (Renfrew & Bahn, 2017: 29). Yontma Taş Çağı veya Eski Taş Çağı olarak da bilinen Paleolitik Çağ (Sevin, 1991: 8; Umar, 1999: 2; Gökçek & Abacı, 2019: 21; Ünsal & Zincir, 2020: 181), insanoğlunun yaşamını devam ettirmek maksadıyla avlanmada kullandığı taş aletlerin gelişime paralel olarak Alt, Orta ve Üst Paleolitik Çağ olarak üçe ayrılmıştır (Sevin, 1991: 8; Sevin, 2003: 7; Özsel, 2016: 30; Şimşek, 2017: 70).

Kültürel bir varlık olarak insanın tarih sahnesine çıkışı, insanoğlunun bedensel gücünün yetersiz olmasından dolayı, içerisinde yaşamış olduğu ekolojik ortama uyum sağlamak maksadıyla zekasının tezahürü olarak alet yapması ile başlamıştır (Kınal, 1987: 9; Sevin, 2003: 30). İnsanoğlu bu aletlerin yapımında doğada hazır bulduğu nesnelerden faydalanmış, doğayı taklit ederek alet-edevat üretmiş ve yapmış olduğu aletleri tasarlamıştır (Üstünipek, M. & Üstünipek, Ş., 2012: 9). İnsanlık tarihinin başladığı bu dönem “Paleolitik Çağ” olarak tanımlanmıştır (Sevin, 2003: 30).

I. PALEOLİTİK ÇAĞ VE DUVAR RESİMLERİ

Terminolojik olarak “Paleolitik” terimi J. Lubbock tarafından 1865 yılında kullanılmış olmalıdır (Şimşek, 2017: 70). Paleolitik, Yunanca “Palaios”; eski “lithos”; taş

kelimelerinin karşılığıdır (Sevin, 2003: 30; Gökçek & Abacı, 2019: 21). Paleolitik Çağ, alet kullanan ilk insanların Afrika'da ortaya çıkmasından, Buzul Çağı'nın gerilemesine kadar sürmüştür (Sagona & Zimansky, 2015: 9).

İnsanlık tarihi 2.500.000 yıl önce (Bogucki, 2012: 56) Australopithecus'un Afrika'da görülmesi ile başlamıştır (Arsebük, 1995: 41; Şahin, 2009: 22). Dolayısıyla 2.800.000 yıl önce (Gür, 2007: 1) Homo Habilisler de ilk olarak Afrika'da görülmüştür (Şahin, 2009: 22). Alt Paleolitik Çağ'da yaşayan Homo Erectus, Homo Habilisler gibi ilk kez 1.800.000 yıl önce (Gür, 2007: 1) Afrika'da ortaya çıkmıştır (Şahin, 2009: 22). Ayrıca Orta Paleolitik Çağ'da yaşayan Neanderthal insanların ilk kez 100.000 yıl önce (Gür, 2007: 1) Almanya'da ortaya çıktığı düşünülmektedir (Şahin, 2009: 22). Üst Paleolitik Çağ'da yaşayan Homo Sapiens ise ilk kez 75.000 yıl önce (Gür, 2007: 1) Amerika ve Avustralya'da ortaya çıktığı kabul edilmektedir (Şahin, 2009: 23). İnsanoğlunun dünyaya yayılması da Homo Erectus ile Orta Paleolitik Çağ'da başlamıştır (Gür, 2007: 1).

Paleolitik Çağ'da buzullarla kaplı olan kuzey yarım kürenin, insanoğlunun yaşaması için pek elverişli coğrafi şartlara sahip olmadığı anlaşılmaktadır. Dünyanın geri kalan bölümlerinde ise sıcak ve soğuk iklim koşullarının egemen olduğu kabul edilmektedir. Bu sebeple ekolojik ortamda, iklimsel farklılıklar ortaya çıkmıştır (Sevin, 2003: 30).

Paleolitik Çağ insanı yaşadığı coğrafi şartlara uyum sağlamak amacıyla geniş alanlarda seyrek ve dağınık olarak yaşamını sürdürmüş olmalıdır (Sevin, 2003: 30). Bu dönemin insanı besin üretimi konusunda herhangi bir bilgiye sahip olmadığından dolayı avcılık ve toplayıcılık yaparak yaşamını devam ettirdikleri düşünülmektedir (Güvenç, 2002: 9; Sevin, 2003: 30; Bauer, 2015: 16; Ünsal & Zincir, 2020: 181). Bu dönemde erkekler avcılık, kadınlar ise toplayıcılık yaptıkları ileri sürülmektedir (Şenel, 1982: 58; Güvenç, 2002: 11; Özüşen & Yıldız, 2012: 7; Ünsal & Zincir, 2020: 181; Boaz, 2022: 197).

Muhtemelen küçük (20-30 kişi) topluluklar hâlinde avcılık ve toplayıcılık yaparak geçimini sağlayan insanoğlu, herhangi bir mekâna sürekli olarak bağlı kalmadan hareketli bir yaşam tarzı sürmüş olmalılardır (McNeill, 1989: 27; Güvenç, 2002: 11; Sevin, 2003: 30; Aytan, 2021: 979). Bu durum avcı ve toplayıcılığın insanoğlunun yaşadığı mekânla olan bağının en belirleyici faktör olduğunu göstermektedir (Aytan, 2021: 979).

İnsanoğlu, Paleolitik Çağ'da; mağaralar, kaya altı sığınakları, ağaç kavukları ve açık havada çalı çırpı ve hayvan postlarından yapılmış mevsimlik barınaklarda yaşamlarını sürdürdükleri görülmektedir (Sevin, 1991: 8; Sevin, 2003: 7; Arslantaş, 2014: 321; Ünsal & Zincir, 2020: 181).

İnsanoğlu yaşadığı mağaraları tercih ederken birtakım unsurları göz önünde bulundurmuştur. Mağaranın sıcaklığı, ağzının güneye bakması, yazları serin, kışları ise ılık olması, su kaynaklarına olan yakınlığı ve her şeyden önemlisi avcılık ile toplayıcılık açısından zengin bir bölgede olması insanlar için önemlidir (Taşkiran, 2018: 63). Bu doğrultuda Paleolitik Çağ insanının yaşam alanı olarak mağaraları özellikle seçmiş olduğu söylenilebilir. Paleolitik Çağ insanları, barınmanın yanı sıra mağara içerisinde avladıkları hayvanlardan artan eti sakladığı, yemek pişirdiği kısacası mutfak olarak da kullandığı anlaşılmaktadır (Arslantaş, 2014: 321; Tansu & Okutucu, 2020: 2). Nitekim, Şanidar Mağarası'nın (Irak) zemininde, insanlar tarafından açılan küçük çukurlara yiyeceklerin saklanmış olduğu yapılan arkeolojik çalışmalar neticesinde görülmüştür. Buradan Paleolitik Çağ insanının kalan yiyecekleri kurutarak ve ihtiyaç hasıl olunca kullanmak üzere saklamış olduğu anlaşılmaktadır (Özbek, 1979: 72; Tansu & Okutucu, 2020: 2). Öte yandan Qese Mağarası'nda (Tel Aviv) yaşayan insanlar avladıkları hayvanların kemiklerini uzun süre bekletmiş ve kemiklerin içerisindeki ilikleri koruyan konserveler gibi kullanmışlardır (Tansu & Okutucu, 2020: 3). İnsanların mağaraların içerisine dinlenmek maksadıyla bir uyuma alanı yaptıkları, ateşi canlı tutmak için de bir alana odun yığdıkları arkeolojik kazılar sonucu görülmüştür (Arslantaş, 2014: 322).

İnsanoğlunun göç esnasında; rüzgâr, fırtına, kar gibi doğa olayları ya da vahşi hayvanlardan korunmak için ön tarafına dal veya post örterek kaya altı sığınaklarında yaşamış oldukları öngörülmektedir. Çağ insanının avlamış oldukları mamutların kemiklerinden barınak yapmış oldukları bilim adamları tarafından dile getirilmektedir (Şekil I.1.1.) (Arslantaş, 2014: 333; Bridge, 2017: 11). Bu tür barınaklara Anadolu'da, İran'da, Irak'ta, Avrupa'da ve Filistin'de de rastlanmıştır (Arslantaş, 2014: 333). Ayrıca, bu barınakların yapımında kullanılan materyallerin ve yapım tekniklerinin, çağın insanların çevresel kaynakları verimli kullanma becerilerini ve hayatta kalma stratejilerini yansıttığı anlaşılmaktadır. Bu durum, erken dönem insanların çevresel yeniliklere uyum sağlama yeteneklerinin bir göstergesidir.

Şekil I.1.1. Mamut Kemiklerinden Yapılmış Bir Barınak (Fagan, 2019: 123-124).

Mamut kemiklerinden yapılan barınaklar, Üst Paleolitik Çağ'da, insanların yaşam tarzını ve yapı becerilerini yansıtan önemli arkeolojik buluntulardır. Bu tür barınaklar, çağın iklim koşullarına karşı koruma ve ısınma amaçlı olduğu düşünülmektedir. Bu barınaklar rüzgâr ve soğuktan korunmak için etkili bir çözüm sunmuş; iç mekanları, avcılık ve toplayıcılıkla geçen bir yaşam tarzının gereksinimlerini karşılamak üzere düzenlenmiştir. Barınakların mamut kemiklerinden yapılması, bu çağda mamutların yaygın olarak avlandığını ve kemiklerinin yapısal olarak kullanıldığını göstermektedir. Mamut kemikleri, oldukça büyük ve sağlam olduklarından, bu barınakların sağlam ve dayanıklı yapılar olmasını sağlamıştır.

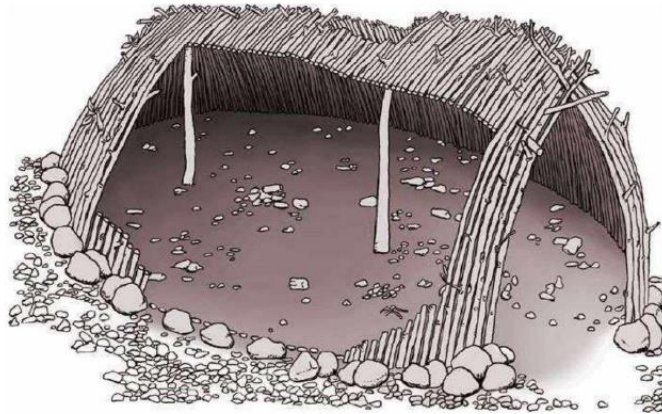
Yine içi boş olan ağaç kavuklarının insanoğlu tarafından barınma maksadıyla kullanılmış olduğu tahmin edilmektedir (Şekil I.1.2.) (Arslantaş, 2014: 333). Ancak bu varsayımın içi boş olan ağaç kavuklarının organik olduklarından dolayı günümüze ulaşmadığından ötürü, bu bilginin kesinlik kazanmamış olduğu söylenilebilir.

Şekil I.1.2.Tarihî Bir Ağacın Gövdesi (Arslantaş, 2014: 334)

Ayrıca açık havada göç eden dönem insanları bir gün süresi boyunca kalabileceği geçici barınaklar yapmış olmalıdır (Arslantaş, 2014: 324). Av hayvanlarının geçeceği güzergahta olmasına dikkat edilen bu barınaklar (Aytan, 2021: 986), insanoğlunun kendi eliyle yaptığı ilk evler olabilir. Örneğin, Fransa'daki Terra Amata'da yer almakta olan ilk açık hava barınakları yapılan arkeolojik incelemeler neticesinde tesadüf edilmiştir (Şekil I.1.3.) (Arslantaş, 2014: 320-324).

Şekil I.1.3.Terra Amata Açık Hava Barınağı (David, 2017: 55)

Terra Amata'da ki barınaklar taş temellidir. Bu barınaklar, geniş bir alanı kapsayacak şekilde tasarlanmış olup, açık hava koşullarına karşı koruma sağlamaktadır. Barınaklar, büyük taş blokları ve taş kırıntıları kullanılarak inşa edilmiştir. Taşların büyüklüğü ve düzenlenişi, barınağın sağlamlığını artırır. Ayrıca, bazı yapılar, iç kısımlarda ateş yakma alanları da içermektedir.

Fransa'daki Lazeret Mağarası yakınlarında bulunmuş olan yerleşim yerleri ise açık hava barınaklarının bilinen en eski ve en iyi örneklerindendir (Şekil I.1.4.) (Arslantaş, 2014: 320).

Şekil I.1.4. Açık Hava Geçici, Basit Bir Barınak Temsili Çizimi (Arslantaş, 2014: 335)

İnsanoğlunun ateşi ne zaman keşfettiği bilinmemektedir. Bununla birlikte ateşin kullanımı Homo Erectus'un yaşadığı tarihle özdeşleştirilmektedir (Kaya, 2017: 37, Dartnel, 2021: 25). Bu süreç, Homo Erectus'un ateşi hem günlük yaşamda hem de avcılıkta stratejik bir araç olarak kullanmaya başlamasıyla, insanoğlunun çevresel zorluklarla başa çıkma ve hayatta kalma yeteneğini önemli ölçüde artırmış olmalıdır. Ateşin kullanımı, insan topluluklarının sosyokültürel gelişiminde köklü değişiklikler yaratmış ve bu değişikliklerin izleri, erken dönem arkeolojik buluntularda belirgin bir şekilde gözlemlenmiştir.

Ateşin yıldırım düşmesi sonucu meydana gelen bir yangın neticesinde insanoğlu tarafından öğrenildiği öngörülmektedir (Arslantaş, 2012: 21-22). Muhtemelen insanoğlu iki çakmak taşını birbirine vururken ortaya çıkan kıvılcımı görmüş, kuru ot ve ağaç kabuklarını tutuşturarak ateşi keşfetmiş olmalıdır (Kaya, 2017: 37). Bu keşifle birlikte insanın ateşi; mağaralarda aydınlatmada, ısınmada, vahşi hayvanlara karşı üstünlükte, pişirmede kullanmış olduğu söylenebilir (Wolf, 2004: 49; Arslantaş, 2012: 26; Kaya, 2017: 37; Torrey, 2018: 59; Dartnel, 2021: 25).

Bilinen en eski ateş kalıntıları, Kenya'da yer alan Baringo ve Turkana Göllerindeki lokalitelerde görülmüştür. Etiyopya Gadeb Bölgesi'nde denk gelinen ateş kalıntılarının ise 1,4 milyon yıl öncesine ait olduğu öngörülmektedir. Yine Afrika'daki Swartkrans Member bölgesindeki ateş kalıntılarının 1,4-1 milyon yıl öncesine ait olduğu tahmin edilmektedir. Avrasya'da ise insanoğlu tarafından ateşin kontrol altına alındığını gösteren en kesin kanıtlara Çin-Zhoukoudian Mağarası'nda rastlanmıştır. Bununla birlikte bu veri takriben 500 bin yıl öncesine tarihlendirilmiştir (Tansu & Okutucu, 2020: 2).

A. Alt Paleolitik Çağ (MÖ 1.300.000-250.000)

Alt Paleolitik Çağ, insan evrimindeki en eski taş aletlerin yapıldığı ve kullanıldığı çağ olarak, Homo türlerinin kültürel gelişimlerinin temellerini atıldığı dönemdir. Bu çağda, Australopithecus'un doğada ki malzemeleri alet olarak kullanmasından Homo Habilis'in ilk tasarlanmış aletleri üretmesine kadar önemli bir ilerleme yaşanmış, ardından Homo Erectus'un "Acheul" tipi aletler ve ateşin kontrolü gibi yeniliklerle avcılığı daha sistematik hâle getirdiği anlaşılmaktadır.

Alt Paleolitik Çağ'da yaşayan Australopithecus'un beslenme alışkanlığı göz önünde bulundurulduğunda doğada hazır hâlde bulunan dal, kemik ve taş parçalarını alet olarak kullanmış oldukları öngörülmektedir (Gezgin, 2020: 17-18).

Homo Habilis insanı tasarlayarak alet yapan ilk insandır. Bu insanlar "olduvan" türünde alet yapmıştır (Umutlu, 2004: 10; Gezgin, 2020: 17-18). Olduvan; taşı sivirtmek amacıyla basit çakılların tek ya da iki yüzeyinden yonga çıkarılmasıyla meydana gelen bir alettir (Şimşek, 2017: 74). Homo Erectus ise "Acheul" adı verilen el baltaları yapmıştır. Acheul türü bu aletler simetrik, ince ve armut şeklindedir (Dartnel, 2021: 27). Hammaddesi çakmaktaşı, kuvars, kuvarsit, bazalt, andezit ve kumtaşı gibi yumrulara

yapılan el baltaları yontma taş teknolojisinin ilk örnekleri olmaları bakımından önem arz etmektedir (Taşkiran, 2002: 42). Ayrıca, Homo Erectus insan türünün tasarlayarak av faaliyetlerini icra ettikleri kabul edilmektedir. Homo Erectus'un ateşi kontrol altına aldığı (Arsebük, 1995: 72; Umutlu, 2004: 12) ve büyük hayvan sürülerini meşaleler vasıtasıyla korkutup uçurumdan atma vasıtasıyla süreklilikli avını keşfettiği de elde edilen bilgiler arasındadır (Gezgin, 2020: 22). Jerseyde, La Cotte de St Brelade sit alanında ve tesadüf edilen uçurumun kenarındaki hayvanlara ait kemikler (Papagianni & Morse, 2017: 87) ve Fransa-Terra Amata'da ve İspanya'da yer alan Madrid'de ki arkeolojik kalıntılar süreklilikli avı hipotezini desteklemektedir (Arsebük, 1995: 81).

Alt Paleolitik Çağ'da mezar kavramı bulunmamaktadır. Fakat; Güney Afrika'da ki Sterkfontein mevkiinde Homo Habilis kafatası ve çene parçalarında, hayvanlarda görülen deri yüzme izlerine rastlanması; bu dönemde yamyamlık yapılmış olduğunu gösteren veriler olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca Sima de Los Huesos Mağarası'nda, kadın ve erkeklere ait 28 bireyin toplam 4000'den fazla kemiğinin, toplu olarak mağaranın içindeki bir çukura atılmış olduğu tespit edilmiştir (Atakuman & Karakoç vd., 2019: 80).

Anadolu'da Alt Paleolitik Çağ buluntularına; Gediz Deresi, Dursunlu, Şehremuz Tepe, Kaletepe Deresi, Karain Mağarası ve Yarımburgaz Mağarası'nda yapılan arkeolojik çalışmalar esnasında rastlanılmıştır. Dursunlu yerleşkesinde yonga ve yonga aletlere denk gelinmiştir. Şehremuz Tepe ve Kaletepe Deresi'nde acheulen alet türü bulunmuştur (Yaman, 2006: 65-66). Yarımburgaz Mağarası'nda yonga tipi aletler yine arkeolojik kazılar esnasında ele geçirilmiştir (Sevin, 1991: 9; Yaman, 2006: 65-66; Şimşek, 2017: 74). Gaziantep, Adıyaman ve Şanlıurfa acheulen türü el baltaları ile oldukça zengindir (Şimşek, 2017: 75). Bununla birlikte, Denizli yakınlarındaki Kocabaş Köyü'nde Homo Erectus'a ait kafatası parçalarına yapılan arkeolojik araştırmalarda denk gelinmiştir (Sagona & Zimansky, 2015: 11).

B. Orta Paleolitik Çağ (MÖ 250.000- 45.000)

100.000-40.000 yıllarını kapsayan Orta Paleolitik Çağ'da (Gür, 2007: 33) iklim giderek kurumuş ve sertleşmiştir (Özdoğan, 2002: 34; Sevin, 2003: 33). Yonga tipi delici aletlerin geliştiği bu çağda (Umutlu, 2004: 20) Neanderthal insan türü yaşamıştır (Şimşek, 2017: 77). Bu çağda yaşayan Neanderthal insanı işine yarayacak şekilde alet tasarlamış

(Özdoğan, 2002: 43), hammaddesi çakmaktaşı olan (Özdoğan, 2002: 34) “musteriyen” adı verilen yeni bir alet türü yapmıştır. Çağ insanı ayrıca ilk uzun menzilli silah ve en eski birleşik fırlatma aracı olan mızrağı da keşfetmiştir. İki farklı malzemeden meydana gelen mızrak, insanın düşünerek uygulamaya koymuş olduğu ilk bileşik alettir (Özdoğan, 2002: 36; Umutlu, 2004: 14; Şimşek, 2017: 79). Bu veri, işine yarayacak derecede aletler biçimlendiren insanoğlunun, aletlerde uzmanlaşmaya gittiğini göstermektedir (Özdoğan, 2002: 43). Ayrıca Neanderthal, yaşanan coğrafi şartlar nedeniyle avlamış oldukları hayvanların derilerine, kullanmış oldukları aletlerle kesikler açarak onları elbise olarak değerlendirmiş olmalılardır (Özbek, 1979: 71; Evecen & Beydiz, 2018: 311).

Mezar kavramının tarih sahnesine ilk çıkışı, Neanderthal ile olmuştur (Diakov & Kovalev, 1987: 15; Özdoğan, 2002: 36; Şimşek, 2017: 79; Gezgın, 2020: 24). Orta Paleolitik Çağ insanı, ölümlerini içerisinde yaşamış oldukları mağaralarda ocaklara yakın yerlere gömmüşlerdir. Bazı durumlarda Neanderthal insanı ölümlerinin üzerine taşlar koyarak, toprağın ağırlığından cesedi koruma yoluna gitmiş ve bu şekilde özel mezarlar hazırlamıştır (Childe, 2009: 48; Yılmaz, 2021: 185). Genellikle hocker tarzında gömülen cesetlerin başına bir taş yerleştirilerek ölü gömülmüş (Erginer, 1997: 56; Şimşek, 2017: 79), ölünün doğal rengini ortadan kaldırmak maksadıyla da kemiklerin üzerine kırmızı aşı boyası serpiştirilmiştir (Turani, 1992: 31). İnsanlar; inhumasyon mezarlara (Uhri, 2010: 55) içerisinde ölü hediyeleri şeklinde yorumlanabilecek et parçaları ve günlük yaşamda kullanılan aletler bırakmışlardır (Arsebük, 1995: 81; Özdoğan, 2002: 36; Yıldırım, 2002: 17; Umutlu, 2004: 27; Childe, 2009: 48; Yıldırım, 2011: 25). Bu durum Orta Paleolitik Çağ’da yaşayan insanoğlunda ölümden sonraki hayatta tekrar dirileceğine olan inancının oluştuğunun göstergesi niteliğindedir. Zira mağaralarda yapılan arkeolojik kazılar neticesinde elde edilmiş olan bulgular çağ insanının ölümünden sonraki hayata olan inancının olduğunu desteklemektedir.

Tesikh Tash (Özbekistan) yerleşkesinde yapılan arkeolojik kazılar neticesinde, dağ keçisi boynuzları arasına yerleştirilen 9-10 yaşlarındaki Neanderthal çocuğa ait iskelet kalıntısı oldukça dikkat çekicidir (Karakoç, 2016: 178). Ayrıca Şanidar Mağarası’nda (Irak), bölge florasına uygun çiçeklerle gömülmüş bir cesede de rastlanılmıştır (Özbek, 1979: 73; Arsebük, 1995: 81; Wolf, 2004: 53; Arslantaş, 2014: 332; Karakoç, 2016: 178; Akçay, 2017: 9; Şimşek, 2017: 79; Atakuman & Karakoç, 2019: 83). Şanidar

Mağarası'nda yapılan arkeolojik çalışmalarda tespit edilen bu mezar, bu çağ insanının bilinçli bir şekilde ölüyü gömdüklerini düşündürmektedir (Şekil I.B.1.).

Şekil I.B.1. Şanidar Mağarası (Irak) İnsan İskeleti (Arslantaş, 2014: 333).

Şanidar Mağarası'ndaki iskeletler hocker tarzındadır. Bu pozisyon, ölen kişinin ölümünden sonraki yaşam için hazırlandığını veya belirli bir ritüelin parçası olarak gömüldüğünü göstermektedir. Neanderthal insanının Cadı Mağarası'nda (İtalya) hayvanı andıran bir taşı, kil topakları vasıtasıyla vurarak hedef tahtası olmak kaydıyla dinsel ve büyüsel olarak kullanmış olduğu tespit edilmiştir (Arsebük, 1995: 90; Erginer, 1997: 57; Gezgin, 2020: 25). Ayrıca, İsviçre'de Drachenloch Mağarası'nda taşların yan yana dizilmesi ile oluşturulan sandık içerisinde mağaranın girişine yerleştirilen yedi ayı kafatası, Neanderthal insanının bir tür "ayı kültü" inancına sahip olabileceğini göstermektedir (Arsebük, 1995: 90; Erginer, 1997: 57).

Anadolu'da ise Orta Paleolitik Çağ buluntularına; Karain, Kaletepe, Tıkalı, Kanal Mağarası, Merdivenli, Üçağızlı ve İki Ağızlı Mağaralarında yapılan arkeolojik kazılarda rastlanmıştır (Yaman, 2006: 66). Karain Mağarası arkeolojik kazılarında Musteryan aletlerle birlikte Neanderthal insan kemikleri tespit edilmiştir (Sagona & Zimansky, 2015: 18-19).

C. Üst Paleolitik Çağ (MÖ 45.000-14.000)

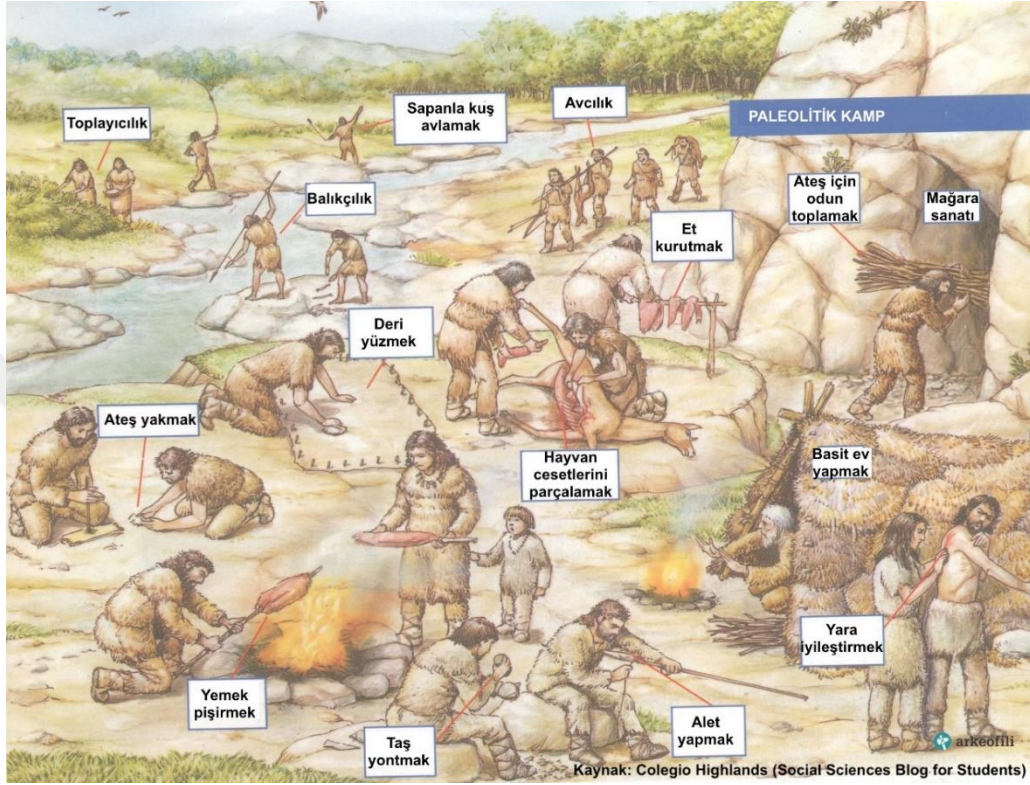
Üst Paleolitik Çağ'da (Gür, 2007: 2) iklimin giderek soğuduğu anlaşılmaktadır (Sevin, 2003: 37). Üst Paleolitik Çağ, özellikle karmaşık sosyal yapılar ve gelişmiş kültürel ifadelerle karakterizedir. Bu Çağ'da taş işçiliğinde önemli ilerlemeler kaydedilmiş, sanat ve süsleme faaliyetleri geniş bir yayılma göstermiştir. Bu dönemde yaşayan Homo Sapiens'ler (Şimşek, 2017: 180) avcılık ve toplayıcılığın yanı sıra, daha organize ve planlı av yöntemlerinin geliştirilmiştir, çevresine uyum sağlama yeteneğini artırmıştır (Şekil I.C.1.). Hammaddesi toprak, taş, çakmaktaşı, kemik, deniz kabukları, devekuşu yumurtası ve fildişi olan alet ve eşya yapmış olduğu görülmektedir. Ucu sivri ve keskin aletler, oltalar, balık ağı, ok, bilezik, yay ve matara tespit edilmiştir (Umutlu, 2004: 28; Kaya, 2017: 30).

İlk olarak Orta Paleolitik Çağ'da görülen mezar türü, Üst Paleolitik Çağ'da da çok yaygın olmamasına rağmen varlığını sürdürmüştür. Çağ insanının mezarlar içerisine, hammaddesi mamut dişi olan boncuk ve kolye gibi süsleme öğelerine yer vermesi oldukça dikkat çekmektedir. Bu olay ölüye hediye vermek olarak tabir edilebilir. Örneğin, Moskova yakınlarındaki Sungir yerleşmesinde 28.000 yıl öncesine tarihlendirilen bir mezarda, 60 yaşında bir erkek, bir kadın ve genç bir çocuğa ait üç cesede denk gelinmiştir. Bu mezarda 5274 süsleme objesi bulunmuştur. Ayrıca Çek Cumhuriyeti'nde Brno yerleşmesinde tamamıyla aşı boyası ile kaplı, genç bir erkeğe ait olan mezarda süsleme objelerine ve mamut kemiklerine rastlanılmıştır. Öte yandan Fransa'da Üst Paleolitik Çağ yerleşmelerinde yapılan arkeolojik kazılar sonucu bebek kafataslarının frontal ve parietal kısımları ile çene kemiklerine ait parçalarında aşı boyası bulunmuştur (Karakoç, 2016: 179-180). Ayrıca Avusturalya'da Lake Mungo Göl kıyısında yakıldıktan sonra kemikleri parçalanarak gömülen bir kadına ait kemiklere denk gelinmiştir. Bu buluntu bilinen en erken kremasyon örneğidir (Emiroğlu & Aydın, 2003: 500-501; Karakoç, 2016: 177; Atakuman & Karakoç vd., 2019: 85). Orta Paleolitik Çağ'a nazaran, Üst Paleolitik Çağ'da az sayıda mezara rastlanması, gömülen insanların ayrıcalıklı bir mevkiye sahip olduklarını düşündürmektedir.

Anadolu'da Üst Paleolitik Çağ; Üçağızlı Mağara, Kanal Mağarası, Merdivenli Mağara, Karain Mağarası, Yarımburgaz Mağarası ve Yağlak Mağara'larında görülmektedir. Üçağızlı Mağarada levallois aletler, Karain Mağarası'nda yonga aletler ve

levallois aletler, Kanal ve Merdivenli Mağarada yontma taş aletler bulunmuştur (Yaman, 2006: 69).

Şekil I.C.1. Paleolitik Çağ Yaşamı (URL 1)

Paleolitik Çağ'ın en kısa süren evresi olan Üst Paleolitik Çağ'da bölgeler arasında dört farklı kültür evresi görülmüştür. Bunlar; aurignacien, gravettien, solutreen ve magdalenien'dir (Evecen & Beydiz, 2018: 307; Çetin, 2018: 1; Yılmaz, 2021: 186; Uysal, 2011: 36; Yegen, 2020: 12).

Aurignacien (Orinyasiyen) Dönem'de (MÖ 35.000-29.000) bireysel beden süslemeleri ön plana çıkmış (Uysal, 2011: 36; Çetin, 2018: 1; Evecen & Beydiz, 2018: 307; Yeğen, 2020: 12; Yılmaz, 2021: 186); ok, yay, bıçak, kazıyıcı ve kalem taşlar oldukça fazla kullanılmış olmalıdır (Şenel, 1982: 66; Leakey, 1988: 99; Wolf, 2004: 54). Yine bu dönemde hammaddesi ren geyiği boynuzu olan zıpkınlar ve mızrak atıcılar ve kemik iğneler yapılmıştır (Parkeyn, 1915: 15). Bu dönem ile birlikte resim sanatının ilk örnekleri (Özkan, 2017: 19), mağara duvarlarına yapılmaya başlanmıştır (Şekil I.C.2.) (Osborn, 1918: 276; Uysal, 2011: 36; Bazın, 2015: 19). Resimler taş veya kaya

yüzeylerine kazınarak veya boya ile yapılmıştır (Childe, 2001: 50; Bazın, 2015: 19). Genellikle kırmızı ve siyah renklerin kullanıldığı bu tasvirlerde ayrıntıya değinilmemiştir (Yalçınkaya, 1978: 75). Kuvvetli ve derin çizgiden ibaret olan bu resimlerde herhangi bir hareket anlayışı görülmemektedir (Yalçınkaya, 1978: 75; Turani, 1992: 28; Umutlu, 2004: 66; Çetin, 2018: 1). Kayalar üzerine profilden yapılan resimlerde çizgi tekniğinden faydalanılmıştır (Uysal, 2011: 36; Çetin, 2018: 1; Evecen & Beydiz, 2018: 307). Ayrıca bu döneme tarihlendirilen fildişinden insan ve hayvan yontuları, başarılı bir heykeltıraşlığın göstergesidir (Marjorie & Quennell, 1952: 80; Şenel, 2006: 173).

Şekil I.C.2. Aurignacian Dönemi'nde Resim Yapımı (Marjorie & Quennell, 1952: 81).

Yukarıdaki temsili olarak verilen çizimde bir insanın mağara duvarına bir geyik figürü yaptığı görülmektedir. Durağan bir vaziyette ki tasvir tıpkı mağara resimlerinde ki gibi Aurignacien Dönem özelliği göstermektedir.

Gravettien Dönem’de (MÖ 29.000-22.000) (Yılmaz, 2021: 186) mızrak uçları tahta dingillere bağlanmış (Wolf, 2004: 54), keskin bıçaklar, burinler kullanılmış olmalıdır (Şenel, 2006: 174). Bu dönemde mağaraların beden duvarlarına ve kayalar üzerine resimler ile birlikte, antropomorfik ve zoomorfik Venüs heykelticikleri yapılmış olmalıdır

(Şenel, 2006: 174; David, 2017: 88; Leakey, 1998: 115). Mağaraların beden duvarlarında yer alan el izleri de bu döneme tarihlendirilmektedir (Leakey, 1998: 115).

Solutreen Dönem’de (MÖ 22.000-19.000) (Yılmaz, 2021: 186) ise iki yüzeyli yaprak formlu uçlar, iğneler yapılmıştır (Şekil I. 8.) (Parkeyn, 1915: 13; Osborn, 1918: 14; Güvenç, 1979: 60; Leakey, 1988: 100; Umutlu, 2004: 30; Uysal, 2011: 34; David, 2017: 90). Bu dönemde mağara duvarlarına yapılan tasvirlerle hareketlilik kazandırılmıştır (Turani, 1992: 28; Umutlu, 2004: 66). Dönem insanı çakmaktaşılarını pul pul dökmeye uzmanlaşmıştır (Marjorie- Quennell, 1952: 86; David, 2017: 90). Yine bu dönemde kaya yüzeyleri üzerine ise az sayıda resim yapılmıştır (Bazın, 2015: 21).

Şekil I.C.3. Kemik İğne (Parkeyn, 1915: 22).

Magdalenien Dönemi’nde (MÖ 19.000-12.000) (Yılmaz, 2021: 186), tasvirlerde derinlik kazandırmak maksadıyla bir tür gölgelendirmeler yapıldığı görülmektedir (Childe, 2001: 50). Tasvirlerde artık boya kullanılmaya başlanmıştır (Umutlu, 2004: 66; Turani, 1992: 28). Alet yapımında; çakmaktaşı, kemik ve fildişinden faydalanılmıştır (Marjorie & Quennell, 1952: 86). Ok, yay, zıpkın, olta ve kancalar çeşitli formlarda meydana getirilmiştir (Uysal, 2011: 36; Umutlu, 2004: 30). Boynuz, kemik ve fildişi üzerine yapılan tasvirlerde oyma tekniğinden yararlanılmıştır (Leakey, 1988: 101; Bazın, 2015: 22; Bronowski, 2009: 36).

II. MAĞARA RESİMLERİNİN KEŞFİ

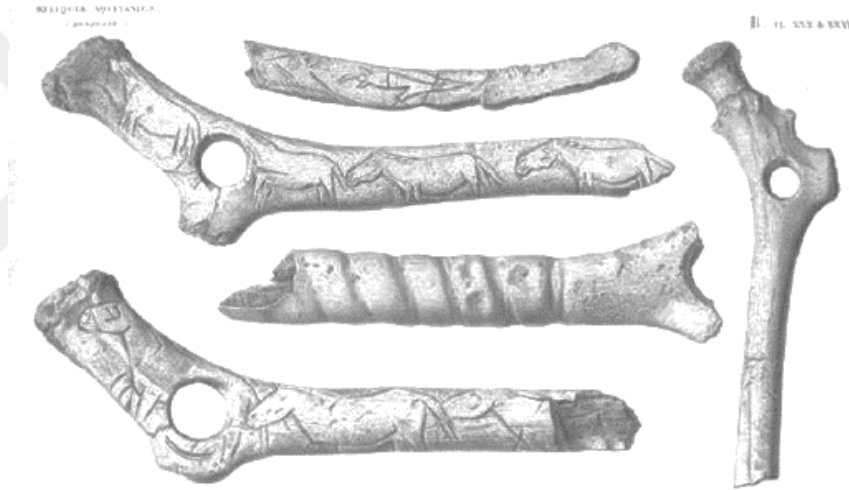
Mağara resimleri, tarih öncesi sanatın en ilginç ve gizemli örneklerinden biridir. Bu eski sanat eserleri, binlerce yıl boyunca insanlık tarihinin derinliklerinde gizlenmiş, ancak tesadüfi keşifler sayesinde gün yüzüne çıkmıştır.

Paleolitik Çağ Sanatı’na dair kalıntıların ilk olarak keşfedilmiş (MÖ 19- 15 bin yıl önce) İspanya’daki Altamira Mağarası’nda (Süle, 2020: 4) 13.000 yıl önce doğal nedenler sonucunda yaşam sona ermiştir. Mağaranın girişinin ilk 6 m’sinin çökmesiyle tüm üst

toprak katmanları, mağaranın ağzını kapatmıştır. Ayrıca mağara, 19. yüzyılın ikinci yarısında tesadüfen keşfedilmesine kadar öylece kalmıştır (Lasheras & Heras, 2004: 44).

İspanya'daki Altamira Mağarası (MÖ 19- 15 bin yıl önce) (Süle, 2020: 4), 1868 yılında avcı Modesto Cubillas Perez tarafından keşfedilmiştir (Yılmaz, 2021: 195). Perez 1876 yılında mağarayı Marcelino Sanz de Sautuola'ya gösterdiği anlaşılmaktadır (Lasheras, 2009: 7; David, 2017: 8). Sautuola, 1878 yılında katıldığı Paris'te düzenlenen Paris Sergisi (1878 Paris Exposition) süresince Fransa'da yakın zamanda keşfedilen ve ilk kez sergilenen tarihöncesi nesnelerle karşılaşır (Şekil II.1.1.) (Curtiz, 2006: 47; Lasheras, 2009: 7; Fagan, 2019: 139).

Şekil II.1.1. Paris Sergisi (1878 Paris Exposition) Bezemeli Kemikler (David, 2017: 10).

Sautuola sergide, Fransız tarih öncesi uzmanlarının önde gelenlerinden koleksiyoncu Edouard Piette ile tanışmıştır. Ardından, bu nesnelerin benzerlerini İspanya'da aramaya karar vermiştir (Sautuola, 1880: 3; Curtiz, 2006: 47; Lasheras, 2009: 7; David, 2017: 9; Fagan, 2019: 139). Bu amaçla Sautuola, İspanya'da mağaralarda ve kırsalda kazılar gerçekleştirmiştir. (Curtiz, 2006: 47; David, 2017: 9). 1879 yılında ise Altamira Mağarası'nı ayrıntılı bir şekilde incelemeye başlamış ve mağaranın girişinde taş ve kemik nesneler toplamıştır (Lasheras, 2009: 7). Sautuola'nın beraberindeki dokuz yaşındaki kızı Maria mağaranın içerisinde oyun oynarken mağaranın tavanında kimsenin henüz görmediği 17.000 yıllık sarı, yeşil, siyah ve kırmızı renklerle yapılan bizon resimlerini gördüğü anlatılmaktadır. Maria'nın, bu resimleri gördüğünde "Baba, bak öküz" diye çığlık attığı iletilmektedir (Şekil II.1.2.) (Güvenli, 1960: 15; Curtiz, 2006: 47;

Emrali, 2007: 256; David, 2017: 9). Bu tasvirler, daire şeklinde toplanmış iki düzine bizon, etraflarında bir kurt, üç erkek domuz ve üç dişi geyikten meydana gelmektedir (Şekil II.1.3.) (Leakey, 1998: 116; Gray, 2010: 3; Fagan, 2019: 139).

Şekil II.1.2. Maria'nın Mağara Resimlerini Babası Sautuola'ya Gösterişinin Temsili Bir Görseli (URL 2)

Marcelino Sanz de Sautuola, mağaranın tavanındaki resimlerin tarih öncesine ait olabileceğini düşünmektedir (Leakey, 1998: 116; Umutlu, 2004: 60; Curtiz, 2006: 48). Zira kısa süre sonra polychrome bu tasvirler ilk Paleolitik tablolar olarak kabul görmüştür (Curtiz, 2006: 47; Sayer & Storper, 2006: 577; Fagan, 2019: 139).

Şekil II.1.3. Altamira Mağara (İspanya) Resimleri (Lasheras, 2009: 2).

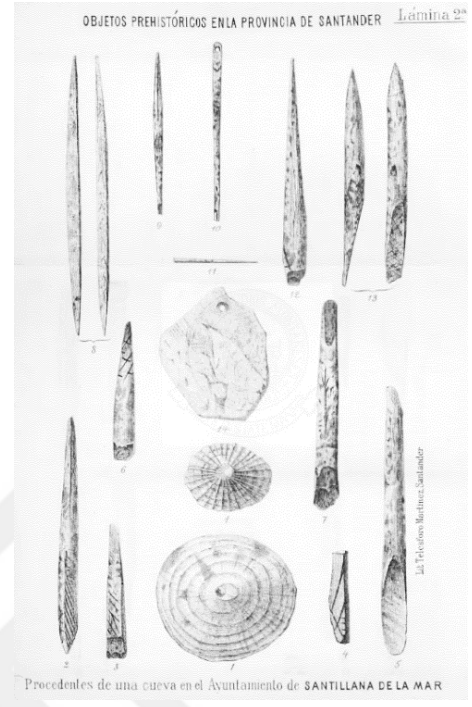
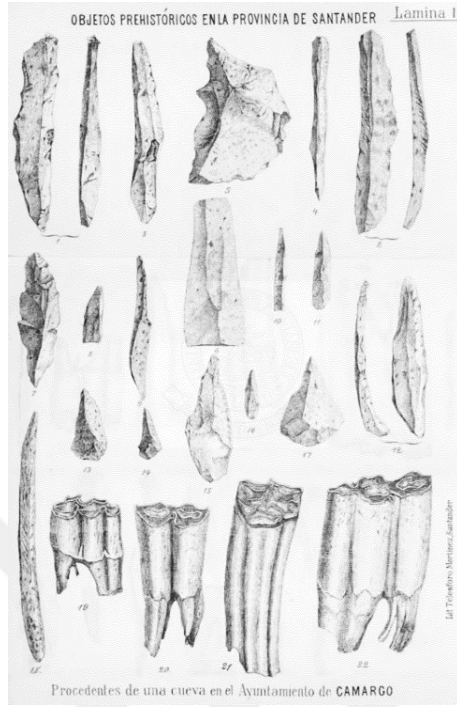
Marcelino Sanz de Sautuola, İspanya'nın önde gelen paleontologlarından Juan Vilanova Piera'yı, keşfini görmesi için Altamira Mağarası'na davet etmiştir. Bu davet neticesinde Altamira Mağarası'na gelen Piera, mağaranın tavanında yer alan resimlerin tarihöncesi insanları tarafından yapıldığına karar vermiştir. Piera bu konu hakkında bir konferans vererek bu haberi İspanya'ya taşımıştır. Akabinde birçok insan mağaranın tavanında yer almakta olan resimleri görmek için Altamira Mağarası'na akın etmiştir (Curtiz, 2006: 48). İspanya Kralı XII. Alfonso bu resimleri görmek için Altamira Mağarası'na gelmiştir (Lasheras & Heras, 2004: 45). Sautuola, Altamira Mağarası'nın tavanında ki tasvirleri detaylı çizimi ve değerlendirmesi sonrası figürler arasında herhangi bir öykünmenin olmadığını ileri sürmüştür (Şekil II.1.4.) (Lasheras, 2009: 8).

Şekil II.1.4. Sautuola'nın Altamira Mağara Tasvirlerini Çizimi (Sayer & Storper, 2006: 577).

1880'de Sautuola, "Objetos Prehistoricos De La Provincia De Santander" başlığını taşıyan bir yazı yayınlamıştır (Lasheras, 2009: 8; David, 2017: 10; Fagan, 2019: 140). Sautuola, Altamira Mağarası'nda ki resimlerin taş devri insanları tarafından yapılmış olduğunu iddia etmenin bilim dünyasında tartışmalar oluşturacağını farkındaydı. Bundan kaçındığından dolayı yazısında resimden önce (Curtiz, 2006: 49), Altamira Mağarası'nda bulmuş olduğu, taş ve kemik aletler, süs eşyaları, mineral pigmentler ve hayvan kemiklerine yer vermiştir (Şekil II.1.5 ve II.1.6.) (Lasheras, 2009: 8).

Şekil II.1.5. Altamira Mağarası'ndan Arkeolojik Obje Çizimleri (Sautuola, 1880: 29, 30).

Şekil II.1.6. Kuş Kemiginden Hava Fırçaları-Altamira Mağarası (Lasheras, 2009: 15).

Sautuola, Altamira Mağarası'ndaki resimlerin geçerliliği hakkındaki hipotezlerine, yer verdiği broşürde şu ifadeler yer almaktadır:

“...Hiç şüphe yok ki, şimdiki zamanın, henüz mağaralardan daha fazla alana sahip olmadığı zaman, boynuzlar ve fil hortumları üzerine ve benzer şekilde, sadece kendi figürünü değil, aynı zamanda gördüğü hayvanları da ürettiğini kanıtladığına şüphe yok. Eğer o Çağ'da, sert yüzeylere oyularak böyle mükemmel reproduksiyonlar yapıldıysa, resimlerinde bu kadar eski bir prosedüre sahip olduğunu tamamen reddetmek için hiçbir temel neden olmadığını kabul etmek maceraperest olmaz.” (Curtiz, 2006: 49).

Sautuola, taş devri insanların boynuz gibi sert yüzeylere natüralist hayvan tasvirleri kazıdıklarının kanıtlandığını, mağara duvarlarının da bunlarla ilişkilendirilerek de resimlerin tarihlendirilmesinde de şüphe duyulmaması gerektiğini ileri sürmektedir. Fakat Sautuola'nın anlaşılması zor olan bu düşüncesi kendisini zor durumda bırakmıştır. Sautuola yazısının yayınlanmasından birkaç ay sonra, Juan Vilanova Piera ile birlikte Lizbon Uluslararası Antropoloji ve Tarih Öncesi Arkeoloji Kongresi'ne ve Avrupa'da düzenlenen tarih öncesi konferanslarına katılmıştır. Sautuola, Altamira Mağarası'ndaki çizimlerin bir kopyasını, tarih öncesi arkeolojisinin en saygın şahsiyeti Emile Cartailhac'a gönderdi. Emile Cartailhac bu resimlerin gerçek bir şeye benzemediği bildirmiştir (Curtiz, 2006: 49-50).

Juan Vilanova Piera, Avrupa'da düzenlenen konferansta Altamira Mağarası'ndaki tasvirlerin bir kısmından oluşan bir sunum yaptı. Konferansa katılan bilim adamları taş devri insanların mağara duvarlarına resim yapmış olduklarını kabul etmedi. Sautuola'nın aldatılmış olabileceğini ya da bizzat kendisinin bu tasvirleri yaparak bilim dünyasını aldatmaya çalıştığı ileri sürülmüştür. Emile Cartailhac “Bunların hepsi bir sanatçının kaba bir şakası olmalıdır” ifadesi bunu desteklemiştir. Sautuola ve Piera, kongrenin diğer toplantılarında, tarih öncesi insanların mağara duvarlarına resim yapmış oldukları konusundaki ısrarlarını devam ettirmiş olsalar da resmî boyutta Altamira Mağarası'ndan bahsedilmemiştir (Curtiz, 2006: 49-50). Piera, Emile Cartailhac'ı resimleri görmesi için Altamira Mağarası'na davet etmiş ise de Emile Cartailhac daveti ret etmiştir. Ardından Emile Cartailhac 1881'de Paleontolog Edouard Harle'yi Altamira Mağarası tasvirleri ile ilgili rapor hazırlaması için İspanya'ya

göndermiştir. Harle ayrıntılı bir analiz yaptıktan sonra, mağarada ki arkeolojik kalıntıların Paleolitik Çağ'a ait olmadığı sonucuna varmıştır (Lasheras & Heras, 2004: 61; Rosengren, 2012: 41). Harle, Altamira Mağarası'nda yer alan resimlerin çok yetenekli olduğunu, resimlerin yapımında kullanılmış olan boyaların tarih öncesinden kalmayacak kadar taze olduğunu belirtmiştir. Harle bu savını, tarih öncesi insanların mağarayı meşaleler vasıtasıyla aydınlatabildiklerinden, mağaranın tavanında veya duvarlarında herhangi bir duman izine rastlanmamasıyla desteklemiştir. Harle, bu tasvirlerin duman çıkmayan modern yapay bir ışıkla yapılmış olduğu hipotezini öne sürmüştür. Cartailhac, editörlüğünü yaptığı bir dergide Harle'nin yazmış olduğu raporu yayınlamıştır. Artık Altamira Mağarası hakkında yayınlanan gazeteler Fransa'nın sınırlarını aşarak, bu kez Sautuola için İspanya'da yayınlanmaya başlamıştır. Bu durum karşısında Sautuola ve Piera vazgeçmeyerek, 1881-1882'de Fransız Biliminin İlerlemesi Kongresi'nde ve 1882'de Berlin'de düzenlenen uluslararası bir kongrede bildiriler sunmuştur. Sautuola ve Piera'nın bildirileri hiçbir bilim adamı tarafından kabul görmemiştir. Cartailhac 1886'da İspanya ve Portekiz'de Tarih Öncesi Çağlar isimli yayınladığı çalışmasında Altamira Mağarası'ndan hiç bahsetmemiştir. Sautuola bu duruma çok üzülse de 1888'de ölmüştür (Curtiz, 2006: 50-51).

1895 yılında Fransa'nın Dordogne Bölgesi'nde La Mouthe Mağarası'nda yeni bir galeri ortaya çıkarılmıştır. Bu galeride yeni tasvirler bulunmuştur. La Mouthe Mağarası'nda kazılara başlayan Emile Riviere, bir ucu kazınmış, sığ bir girintide yassı bir taş tespit etmiştir (Curtiz, 2006: 47; David, 2017: 13). Alt tarafında bir dağ keçisi figürü bulunan, kum taşından oyularak yapılmış, büyük ölçüde yanmış bu taşın, tarih öncesi insanların kullandığı bir lamba olduğunu ileri sürülmüştür (White & Beaune, 1993: 108). En eski Paleolitik lamba olma niteliği taşıyan bu taş lamba (Leakey, 1998: 117), aslında insanların mağara duvarlarında is olmadan nasıl resim yaptıklarının cevabı olabilirdi (Şekil II.1.7.) (Curtiz, 2006: 53; David, 2017: 13).

Şekil II.1.7. Lamba - La Mouthe Mağarası (URL 3)

1896 yılında Fransa’da Pair Noon Pair Mağarası, 1901 yılında yine Fransa’da Front de Gaume Mağarası (Şekil II.1.8.) ve Les Combarelles Mağarası’nda tasvirler bulunmuştur. Bu yeni buluntular ile Paleolitik Çağ insanların mağara duvar ve tavanlarına resim yapmış oldukları hususunda bilim dünyasında şüphe ortadan kalkmıştır (Lasheras & Heras, 2004: 61; Umutlu, 2004: 61; Palacio & Perez, 2013: 701; Clottes: 2016: 3; David, 2017: 14). Emile Cartailhac Fransa’da yer alan bu mağaraları ziyaret etmiştir. Cartailhac, La Mouthe Mağarası’nda, bir duvarın dibini bizzat kendisi kazarak, mağaranın duvarına yapılmış boyalı bir hayvanın toynağı tasvirini ortaya çıkarmıştır (Şekil II.1.9.) (Curtiz, 2006: 53). Cartailhac, Fransa’da yer alan bu dört mağaraya yapmış olduğu ziyaretler neticesinde, mağaraların duvarlarında yer alan bu resimlerin birinin şakası değil, bilakis tarih öncesi insanlar tarafından yapıldığını kabul etmiştir (Şekil II.1.10.) (Curtiz, 2006: 53; Fagan, 2019: 141).

Şekil II.1.8. Front De Gaume Mağara Resimleri (URL 4)

Emile de Cartailhac ve Abate Breuil İspanya'daki Altamira Mağarası'nı ilk kez ziyaret etmiş (Lasheras & Heras, 2004: 62) ardından Hermilio Alcalde del Rio, Altamira Mağarası'ndaki ilk arkeolojik kazıyı gerçekleştirmiştir. 1903 ve 1905 yıllarında E. Cartailhac, 1924-1925 yılları arasında H. Obermaier Altamira Mağarası'nda kazı yapmıştır. Kazı sonuçları 1967 yılında düzenlenen iki monografiye dahil edilmiştir. 2004 yılından itibaren Altamira Müzesi, önceki kazılarda elde edilen stratigrafik dizilimi gözden geçirerek analiz edilmiştir. Bu analiz neticesinde mağara resimlerinde Magdalenian (5), Solutrean (2) ve Gravetiyen (1) döneme tekabül eden 8 katman tespit edilmiştir. (Lasheras, 2009: 9-10).

III. MAĞARA RESİMLERİ HAKKINDA DÜŞÜNCELER

İnsanların mağara duvar ve tavanlarına bu tasvirleri neden yaptıkları bilinmemekle birlikte (Mcneill, 1989: 50), bu durum hakkında çeşitli yorumlar yapılmıştır. Bu yorumların ilki yapılan tasvirleri “av büyüsü” niteliği taşıdığı şeklindedir. Bu düşünce avcı ve toplayıcı yaşam tarzını devam ettiren Avusturyalı yerlilerin yapmış oldukları resimlerin büyüsel ve ritüellerin bir parçası olması nedeniyledir. Avusturyalı yerlileri gibi avcı ve toplayıcı yaşam sürmeleri dolayısıyla, Solomon Reinach tarafından “av büyüsü” olarak değerlendirilmiştir (Lewin, 2008: 185). Rahip Henry Breuil'de tasvirlerin bir av büyüsü olarak yapılmış oldukları düşüncesindedir. Bu hipotez ile birlikte Niaux Mağarası'nda yer alan okla çizilmiş hayvanların varlığı ve teriapantrop çizimlerin varlığı resimlerin av büyüsü niteliği taşıdığı savını desteklemektedir (Uysal, 2011: 41; Tokuroğlu & Ersoy, 2011: 10; Abadia & Morales, 2013: 280; Yılmaz, 2021: 206; Aytan, 2021: 989).

A. Leori Gourhan ve Annette Laming- Emperaire mağara resim sanatını yapısalılık olarak nitelemektedir (Yılmaz, 2021: 207). A. Leori Gourhan sembollerde çubukların, okların, üçgenlerin ve ovalerin kadını temsil ettiğini; figürlerde ise atın erkeği ve bizon ile yaban öküzünün kadınlığı temsil ettiği hipotezini savunmaktadır (Lewin, 2008: 187- 188; Uysal, 2011: 41; Bogucki, 2012: 164; Yılmaz, 2021: 207, Aytan, 2021: 990). Buna karşın, Annette Laming- Emperaire ise A. Leori Gourhan'ın figürlere verdiği anlamın dışına çıkarak, bizonun erkekliği ve atında kadınlığı sembolize ettiği kanısındadır (Lewin, 2008: 187- 188; Yılmaz, 2021: 207). Paleolitik Çağ sanatındaki

resimlerin bir tür şamanlarla ilgili olduğu hipotezini Mircea Eliade, Andreas Lommel, Weston La Barre, Joan Halifax ve Noel Smith savunmaktadır (Yılmaz, 2021: 207).

Max Raphael, mağara resimlerini Marksist bakış açısı ile yorumlamıştır. Ona göre; resimler belirli bir kompozisyon göz önüne alınarak yapılmıştır. Aynı konu aynı mağarada, farklı bir zaman aralığında tekrar yapılmış ve bu resimler belirli bir anlam taşıyarak işlenmiştir (Yılmaz, 2021: 206-207).

IV. TERMİNOLOJİ

Antropomorfik: Cansız varlıkların, hayvanların, hayali ya da gerçek olguların insan şeklinde betimlenmesidir (Keser, 2005: 441).

Boya: Pigmentlerden meydana gelen, su veya yağ gibi maddeden oluşan karışımdır (Dickerson, 2013:18).

Boyalı Resim: Çevresi çizilerek içerisine boya sürmek vasıtasıyla derinliği olmadan yapılan resimlerdir (Yalçınkaya, 1978: 70).

Burin: Şekil olarak kare, baklava, düz ve oval biçimli çelik uçlu taş kalemdir (Keser, 2005: 70).

Çizim: Şekillerin yüzey üzerine çizgi ile oluşturulmasıdır (Keser, 2005: 80).

Duvar Sanatı: Mağaraların duvarları, zeminleri ya da tavanları ile kaya altı sığınaklarının duvarları üzerine yapılan sanat eserleri için kullanılan bir terimdir (Yalçınkaya, 1978: 79).

Figür: Genel olarak canlı varlıkların betimlenmesiyle oluşan, taşınabilir niteliğe sahip üç boyutlu küçük sanat eserleridir (Saltuk, 1993: 64).

Form: Şekil (TDK, 2005: 712).

Gölgeleme: Bir resmi ışıklandırmak ve gölgelendirmektir (Keser, 2005: 114).

Heykel: Hammaddesi taş, maden, ağaç veya kil gibi maddelerden oluşan, canlıları tasvir etmek için, soyut ifadelerle şekillendirilen üç boyutlu eserlerdir (Saltuk, 1993: 76). Bu eserler alçak kabartma veya heykel ya da yontuk tiptedir.

Alçak Kabartma: Yüzey üzerine rölyef şeklinde yapılan tek tarafı kabarık olan eserlerdir (Yalçınkaya, 1978: 70).

Heykel ya da Yontuk Tip: Nesnenin dört tarafı yontularak yapılan eserlerdir (Yalçınkaya: 1978:70).

Hocker: Bacakların karına çekilerek ölünün bir tarafa yatırılması ile meydana gelen gömü şeklidir (Saltuk, 1993: 79).

İnhumasyon: Toprakta açılan bir çukur ya da toprak altına hazırlanmış, etrafı taşlar ile çevrelenen ölü gömme şeklidir (Uhri, 2010: 55).

Kazıma Resim: Kazıma, oyma veya vurma tekniği kullanılarak yapılan resimlerdir (Yalçınkaya, 1978: 70).

Kremasyon: Bedenin yakılarak gömülmesidir (Uhri, 2010: 56).

Kontür: Bir cismin ya da figürün görülebilen kenarları veya ana hatlarıdır (Keser, 2005: 188).

Monochrome: Tek renk kullanılarak yapılan resimlerdir (Yalçınkaya, 1978: 72).

Natüralist: Nesnenin doğada görüldüğü gibi betimlenmesidir (Yalçınkaya, 1978: 75).

Perspektif: İki boyutlu bir düzleme üç boyutlu objeler betimleme tekniğidir (Keser, 2005: 251)

Pigment: Boyalara renk verici ana madde niteliği taşıyan renkli tozdur (Keser, 2005: 254).

Polychrome: Birden fazla rengin kullanılarak yapıldığı resimdir (Yalçınkaya, 1978: 72).

Resim: Boyanın sürüldüğü, gergin bir tuval veya tahta bir panel gibi iki boyutlu yüzeylere verilen isimdir (Dickerson, 2013: 18).

Rölyef: Yüzey üzerindeki kabartmadır (Keser, 2005: 286).

Stilizasyon: Nesnelerin belirli bir geometrik düzen kalıbıyla anlatımıdır. Şekil bozma şeklinde de tanımlanabilir. Kendiliğinden olabileceği gibi birtakım etkenler vasıtasıyla da olabilir (Yalçınkaya, 1978: 74).

Tasvir: Doğadaki bir olayın sanat eserindeki anlatış şeklidir (Keser, 2005: 333).

BİRİNCİ BÖLÜM

PALEOLİTİK SANAT

1.1. PALEOLİTİK ÇAĞ'DA SANAT

Paleolitik Çağ'da sanat, insanlık tarihinin erken dönemlerinde estetik ve sembolik ifade biçimlerinin ilk örneklerini oluşturmaktadır. Bu dönemde yapılan sanat eserleri hem dönemin yaşamsal zorluklarına hem de dönemin insanının doğa ve kendisiyle kurduğu ilişkiye ışık tutmaktadır. Bu ilk sanat eserleri, dönemin insanların günlük yaşamlarına ek olarak, ruhsal ve toplumsal ihtiyaçlarını da yansıttığını gösterdiği düşünülmektedir. Paleolitik Sanat, doğanın ve yaşamın sembolik bir yansıması olarak ortaya çıkmış; avcılık, toplayıcılık ve ilkel inanç sistemleriyle iç içe geçmiş bir ifade biçimi olarak değerlendirilmiştir. Bu çağda yapılan sanat eserleri hem işlevsel hem de törensel amaçlarla kullanılmış ve insanın çevresiyle olan ilişkisini anlamlı hâle getirmiştir. Mağara resimleri ve taş heykelcikler, Paleolitik Çağ'ın sanat anlayışını anlamak için önemli ipuçlarını barındırmaktadır.

Paleolitik Çağ Sanatı'nın varlığı hakkındaki ilk varsayımlar Paleolitik seviyelerde kazınmış nesnelerin ilk kez keşfedilmesi ile meydana gelmiştir. Bulunan nesnelerin tekniği yapılış şekli baz alındığında, dönem insanın bunları yapmış olması oldukça şaşkınlık uyandırmıştır (Clottes, 2016: 3).

Mevcut düzen dahilinde sahip olunan olanaklar göz önüne alındığında Paleolitik Çağ'da yaşam standartlarının elverişsiz oluşu, insanoğlunun bilinçsizliği, günlük hayattaki korkuları, doğaya olan hayranlığı Paleolitik Çağ'da sanatın doğmasına neden olmuştur. Hayatta kalmanın elzem olduğu bu çağda beslenmek, soğuktan ve vahşi hayvanlardan korunmak idealiyle insanoğlunun beğenilme güdüsü olmadan yapmış oldukları eylemler sanatın ilk örnekleri olarak değerlendirilebilmektedir (Ersoy, 2002: 29-30; Topdemir & Özsoy, 2013: 23). İlkel sanatta doğayı natüralist olarak yansıtmak, estetik kaygılar baz alınmayarak nesnenin mutlak formlarında stilize edilmesi çağ insanı tarafından amaçlanan unsurlardır (Yalım, 2021: 269).

Paleolitik Çağ'da ilkel sanat; toplumsal, işlevsel, törensel ve dinsel. Homo Sapiens tarafından yapılan sanatın ise sembolik ve soyut olduğu düşünülmektedir. Soyutluktan kasıt, doğa formlarının bir amaç doğrultusunda tekrardan biçimlendirilmesi, farklı bir şekle dönüştürülmesidir. Soyutlama icra edilirken nesnede biçimsel deformasyon, stilizasyon ve şematizm etkili olmuştur (Yalım, 2021: 269).

Çağın sanatını biçimlendiren unsurları şu şekilde sıralamak mümkündür;

- İnsanoğlunun fiziksel ve zihinsel gelişimi
- Yeryüzünün büyük ölçüde buzullarla kaplı olması
- İnsanların avcılık ve toplayıcılık yaparak yaşamlarını sürdürüyor olması
- İnsanların göçebe bir yaşam sürmeleri
- Büyüye dayalı ilkel inanç sistemi (Üstünipek, M. & Üstünipek, Ş., 2012: 8).

Paleolitik sanatın ana bölümleri ise şu şekilde sıralanabilir:

- Taş, kemik, fildişi ve mağaraların kireçtaşı duvarlarına gravür ve oyma yapmak
- Alçak ve yüksek rölyefli, taş, kemik ve kilden şekillendirilen Venüs heykelcikleri yapmak
- Mağara duvarlarında polychrome ya da monochrome tasvirler veya kontur çizgileri yapmak (Osborn, 1918: 394).

Paleolitik sanatın varlığı hususundaki tartışmalar, 1895 yılında Emile Riviere'in La Mouthe Mağarası'ndaki gravürleri bilim dünyasına duyurması ile ortaya çıkmıştır. Pair Noon Pair, Les Combarelles ve Frant de Gaume Mağaralarında yer alan resimler sayesinde, mağara resimlerinin Paleolitik Çağ insanları tarafından yapılmış olduğu bilim dünyası tarafından (Palacio & Perez, 2013: 701; Abadia & Morales, 2013: 276) 1902 yılında resmî olarak kabul edilmiştir (Şekil 1.1.1.) (Batur & Kuyucak, 2022: 81).

Paleolitik Çağ'da Homo Sapiens tarafından Fransa'daki Lascaux Mağarası (MÖ 15.000-10.000) (Süle, 2020: 6) ve Altamira Mağarası'nın duvarları ve tavanlarına yapılan resimler natüralist resmin yapılmış olduğu ilk örnekler olarak kabul görmektedir. Bu resimlerin konusu, insanoğlunun yaşamını devam ettirmek amacıyla beslenmek için avlamış olduğu hayvanlardan oluşmaktadır (Yalım, 2021: 269).

Şekil 1.1.1. Paleolitik Çağ Tasvirlerinin Konumlarını Gösteren Harita (Parkyn, 1915: 16).

Paleolitik Çağ sanat örnekleri, taşınabilir ve taşınmaz sanat olmak kaydıyla ikiye ayrılmaktadır (Dickerson, 2013: 35; Yegen, 2020: 12). Üst Paleolitik Çağ insanları, göçebe yaşam tarzını benimsediklerinden gittikleri her yere eşyaları götürmek zorunda kalmıştır. Taşınabilir sanat eserleri niteliği taşıyan bu eşyalar; flütler, boncuklar, taş aletler, Venüsler ve bezemeli kemiklerdir (Gray, 2010: 28; Uysal, 2011: 39; Dickerson, 2013: 35; Yılmaz, 2021: 195). Bu eserlerin yapımında hammadde olarak hayvan dişi, kemik, geyik boynuzu, fildişi, deniz kabukları ve çeşitli taşlar kullanılmış olmalıdır (Uysal, 2011: 39). Bu maddeler üzerine çoğunlukla antropomorfik ve zoomorfik öğeler işlenmiştir (Yalçınkaya, 1978: 78).

Taşınabilir sanat eserleri birçok yere dağılmış durumdadır. Bir yerleşme yerinde yapılan arkeolojik kazılarda yüzlerce esere denk gelinirken aynı yerleşme yerine yakın olan yerlerde eserler daha az bulunmuştur. Bu eserlere Fransa'da Garonne'un güneyinde, Pireneler ve Dordogne arasındaki mağaralarda tespit edilmiştir. Taşınabilir nitelikteki eserlere daha az rastlanan yerleşmeler ise; İsviçre'de Schweizerbild, Kesslerloch' de; Almanya'da Obercassel, Klause, Vogelherd, Petersfeld'da; Avusturya'da Willendorf'da; Çekoslovakya'da Dolni Vestonice, Predmost, Brno, Pekarna'da; Avrupa Rusya'sında Mezine'da, Don nehrine kadar olan bölgede Gagarino, Kostienski'de ve Sibirya'da

Malta'da; Belçika'da Furfooz'da; Büyük Britanya'da Creswell Crag'da rastlanılmıştır. Bu eserlerin güneye doğru yayılımı ise oldukça dağınıktır. İber Yarımadası'nda sadece Cantabres yerleşmelerinde El Pendo, El Rascano, El Valle'da; Valace'da Parpallo'da ve Teragone'de San Gragori'da; İtalya'da Balzi Rossi'de Savignano sul Panaro'da, Chiozza'da ve Trasimene'de görülmektedir. Anadolu'da ise bu eserler Karain, Öküzini ve Beldibi gibi mağaralarda yapılan arkeolojik kazılar esnasında bulunmuştur (Yalçinkaya, 1978: 78).

Paleolitik Çağ'da insanoğlunun yaşadığı mağaralarda hammaddesi kemik olan kaval ya da düdükten yapılmış flütlerin olduğu tahmin edilmektedir (Arslantaş, 2014: 331). Bu flütlerin eğlence amacıyla kullanılmış olduğu veyahut kurulan tuzağa hayvanı çekmek vasıtasıyla çıkan sestten faydalanılarak araç olarak hizmet ettiği söylenebilir.

Fransa'daki Isturitz Mağarası'nda kızıl akbaba ve kara akbabanın uyluk kemiğinden yapılmış olan Isturitz Flütü'ne, Almanya'daki Hahle Fels Mağarası'nda kızıl akbabanın radius kemiğinden yapılmış Hahle Fels Flütüne, Avusturya'daki Grubgraben Mağarası'nda ren geyiğinin kaval kemiğinden yapılmış olan Grubgraben Flütü'ne ve Slovenya'daki Divje Babe Mağarası'nda genç bir mağara ayısının uyluk kemiğinden yapılmış olan Divje Babe Flütüne (MÖ 60.000-45.000) rastlanılmıştır (Şekil 1.1.2.) (Onuk, 2019: 178-182). Slovenya'daki Divje Babe Flütünün bir benzeri Slovenya Ulusal Müzesi Küratörü tarafından yapılmıştır. Bu flüt vasıtasıyla müzisyen Dimkaroski çeşitli hayvanların seslerini taklit etmekle yetinmemiş birçok virtüöz parçayı çalabilmiştir (Bulut, 2017: 129).

Şekil 1.1.2. Divje Babe Flütü (Slovenya, URL 6)

Üst Paleolitik Çağ'da toplumlar tarafından boncuklar kullanılmış olmalıdır (Şekil 1.1.3.). Bu boncuklar çevreden toplanan hammaddelerin değiş-tokuş vasıtasıyla el değiştirdiği öngörülen boncuklardır ve takı yapımında ile giysileri bezemek amacıyla kullanılmış olmalıdır (Lewin, 2008: 182; Uysal, 2011: 39). Boncukların yapımında tilki gibi etçil hayvan ve geyik gibi otçul hayvanların dişleri tercih edilmiştir (Uysal, 2011: 39; Şaman & Duru, 2013: 54). Boncukların bireyin toplum içerisindeki yerini simgelemekte olduğu söylenebilir (Lewin, 2008: 182; Şaman & Duru, 2013: 54). Moskova'da Sungir yerleşkesinde yapılan arkeolojik kazılarda bir erkek iskeletinde hayvan dişlerinden yapılmış çok sayıda boncuk tespit edilmiştir. Yine Sibirya'da yapılan arkeolojik kazılarda mamut dişinden yapılmış kolye uçları ve boncuklar bulunmuştur (Uysal, 2011: 39).

Şekil 1.1.3. Boncuklar (David, 2017: 58).

Taş aletler, genellikle asa veya savurgaların tutma kısımlarına eklenmişlerdir (Uysal, 2011: 40). Bir parçanın diğerine tutturulmuş izlenimi veren bu savurgalara örnek olarak Mas d'Azil'de yer alan yaban horozu motifi örnek olarak gösterilebilir (Şekil 1.1.4.). Burada hayvanın vücudu ile nesnenin şekli başarılı bir biçimde birbirine uydurularak yaban öküzünün savurganın baş kısmını ayakları ile kavradığı görülmektedir

(Yalçinkaya, 1978: 72). Bu savurganın, anatomi bilgisine sahip bir insan tarafından yapılmış olduğu söylenilebilir.

Şekil 1.1.4. Mas d’Azil Yaban Horozu Savurgacı (URL 7)

Başka bir örnek ise Mas d’Adzil Mağarası’nda rastlanan kuşlu geyiktir (Şekil 1.1.5.). Genç olduğu anlaşılan bu figür, dört ayağı üzerinde dururken kafasını geriye doğru çevirmiştir. Kuyruğu havadadır ve kuyruğuna iki küçük kuş konmuştur (Yalçinkaya, 1978: 78).

Şekil 1.1.5. Mas d’Azil Kuşlu Geyik (Fagan, 2019: 192-193).

Venüs heykelcikleri avcı-toplayıcı yaşam tarzını benimsemiş olan dönem insanının estetik değerlerindense onların düşüncelerini temsil etmektedir (Eroğlu, 2017: 27). Hammadde olarak pişmiş toprak, fildişi ve kireç taşları kullanılarak yontma tekniğinde yapılmışlardır (Yalçinkaya, 1971: 206; Uysal, 2011: 40; Eroğlu, 2017: 28). Genel olarak

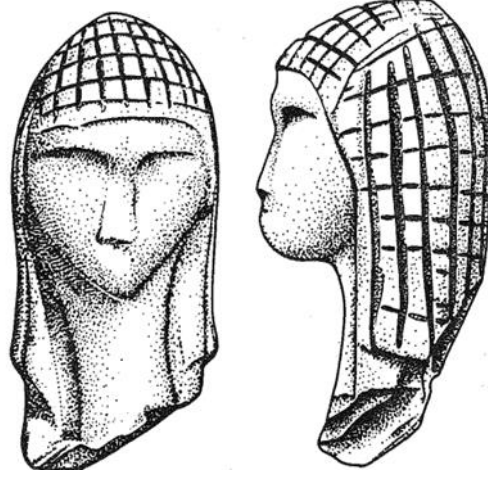
kadın heykelleri bereketi simgelemesi amacıyla doğurganlığı temsil edecek tarzda icra edilmişlerdir (Sinemoğlu, 1984: 36; Uysal, 2011: 40; Eroğlu, 2017: 28; Üstünipek & Üstünipek, 2012: 9). Kadın heykellerinin çoğunda kolların bulunmadığı ve boyut olarak 10-40 cm arasında yapılmış oldukları görülmektedir (Uysal, 2011: 40; Üstünipek & Üstünipek, 2012: 9). Kadın heykelleri hayvan heykellerine nazaran natüralist olarak tasvir edilmiştir (Uysal, 2011: 40; Huntürk, 2011: 30). Bu Venüs heykellerinin çoğu zaman yüz hatları yapılmamış ancak saç detayları nadir olarak betimlenmiştir (Yalçinkaya, 1971: 204). Az sayıda da olsa kadın tasvirlerinin yanında erkek tasvirleri de yapılmıştır. Çek Cumhuriyeti'nde yer alan Dolni Vestonice'de hammadde olarak fildişi kullanılmış bir erkek heykeli bulunmuştur (Şekil 1.1.6.) (Uysal, 2011: 40).

Şekil 1.1.6. Dolni Vestonice Erkek Heykeli (Uysal, 2011: 47).

Bressempouy Venüs'ü de yine hammadde olarak fildişinden yapılmıştır (Sinemoğlu, 1984: 33; Jennett, 2008: 7; Şimşek, 2014: 7; Aktan, 2015: 6; Gezgın, 2020: 73). Bu heykel, geniş bir alına, sivri ve öne çıkık bir çeneye, iştıamlı bir buruna sahiptir. Fakat ağzı yapılmamıştır (Parkeyn, 1915: 37; Gezgın, 2020: 74). Toplumsal yaşamın bireysellikten önde olduğunu temsil eden bu heykelde (Gezgın, 2020: 74) saç detayı kullanılmış olmalıdır. Bu saç kulağı ve boynu örtmektedir (Parkeyn, 1915: 37). Saç detayı, Venüslerde alışlagelmiş bir ayrıntı olmaması bakımından önemlidir (Yalçinkaya, 1971: 205). Heykelin boyu 3.65 cm'dir. Heykel bu özellikleri ile diğer Venüs heykelciklerinden ayrılmaktadır (Şekil 1.1.7.) (Jennett, 2008: 7).

Şekil 1.1.7. Bressempouy Venüs'ü (Sinemoğlu, 1984: 33).

Almanya'da Hohlestein- Stedal Mağarası'nda bulunan Aslan Adam Heykeli (MÖ 30.000) (Renfrew & Bahn, 2017: 363), bilinen en eski ve tek teriantropidir (David, 2017: 88). Hammadde olarak su emdirilmiş fildişinden oyularak yapılmış olan bu heykel (Dickerson, 2013: 36; Fagan, 2019: 27), aslan başlı insan figürüdür (Uysal, 2011: 40; David, 2017: 88). Öne doğru hafifçe eğilmiş olarak yapılan bu heykel; ağzı açık, kulakları tetikte, yelesi sırtına dökülmüş, kolları insan kolu şeklinde ve gevşek bırakılmış, gözleri ileri bakarak tasvir edilmiştir (Fagan, 2019: 27). Bu heykel Homo Sapiens insanının oymacılık tekniğine ve kuvvetli bir hayal gücüne sahip olduğunu beyan etmesi bakımından önem teşkil etmektedir (Şekil 1.1.8.).

Şekil 1.1.8. Aslan Adam (Fagan, 2019: 192-193).

Çek Cumhuriyeti'ndeki Dolni Vestonice Venüsü (MÖ 26.000) (Aslan, 2010: 12-13), kemik ile karıştırılmış kilden meydana gelen bir hamurdan yapılmıştır (Şekil 1.1.9.) (Yalçinkaya, 1977: 11). 11,5 cm boyutlarında yapılmış olan bu Venüs bilinen en eski seramik olma özelliği taşımaktadır. Silindirik şekle sahip olan kafatasında dört küçük çöküntü ile birlikte iki diyagonal yarık yer almaktadır. Kafatasındaki çöküntünün hangi amaç doğrultusunda yapılmış olduğu kesin olarak bilinmemekle birlikte bu çöküntünün saç olarak betimlenmiş olma olasılığı vardır. Kafatasında yer alan yarıkların ise yüzü kaplayan bir maske veya başlık için açılmış göz delikleri olduğu tahmin edilmektedir (Aslan, 2010: 12). Venüs'ün burun ve göz çukurları belirgindir (Yalçinkaya, 1977: 205).

Şekil 1.1.9. Dolni Vestonice Venüs'ü (Aslan, 2010: 12).

Kemik üzerine yapılan bezemelerde yumuşatma, yontma, oyma, kazıma ve sürtme teknikleri kullanılmış olmalıdır. Kemik üzerine gravür yapılmadan önce, kemiğin bir süre suda bekletilmiş olduğu öngörülmektedir (Şekil 1.1.12) (Ayengin, 2005: 107-110). Kemikler üzerine yapılan gravür tekniğindeki bezemeler, sahibinin kimliğini belirtmekte veya kemiklerin bezeme amacıyla kullanıldığı bilim adamları tarafından söylenilmektedir. Yani aracın önemi resmin öneminden önce gelmiştir (Şekil 1.1.10.) (Sezer, 1992: 23; Başar & Yıldız, 2019: 812).

Şekil 1.1.10. Teyjat'taki Mege Mağarası Bezemeli Kemik (Parkyn, 1915: 59).

Bitki şekillerinin işlenmiş olduğu tasvirler Paleolitik Çağ'da oldukça nadirdir. Bunlar genellikle basit tarzda yapılmış olan yaprak formlarından meydana gelmektedir (Şekil 1.1.11.) Taş üzerine gravür tekniği kullanılarak oluşturulmuşlardır (Parkyn, 1915: 64).

Şekil 1.1.11. Fransa Gourdan Mağarası Bulunmuş Bitki Formu (Parkyn, 1915: 66).

Şekil 1.1.12. Boynuz ve Kemik Üzerine Yapılmış Kabartma ve Kazımlar (Sinemoğlu, 1984: 30).

Taşınamayan sanat eserleri kaya ve mağara resimleridir. Kaya resimleri, daha çok açık havada yer alan kayaların üzerine yapılır (Yalçınkaya, 1978: 80). Mağara resimleri ise, mağaraların duvar ve tavanlarına yapılmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

MAĞARA SANATI VE TEKNİKLERİ

2.1. MAĞARA RESİMLERİ

Mağara resimleri, tarih öncesi sanatın en eski ve en etkileyici örneklerini içeren önemli kaynaklardır. Bu resimler, Üst Paleolitik Çağ'dan kalma ve özellikle Batı Avrupa'nın karstik mağaralarında bulunan, insanlık tarihinin ilk sanat eserleri olarak kabul edilir. Çoğunlukla av hayvanlarının betimlendiği bu resimlerde ait olduğu çağın büyüsel ve kültürel inançlarına ilişkin bilgileri barındırır. Üst Paleolitik Çağ insanların mağara duvarlarına yaptıkları resimler hem estetik hem de fonksiyonel açıdan önemli bir anlam taşır; av şansını artırmak ve avlanma ritüellerini desteklemek gibi amaçlar güdüldüğü düşünülmektedir.

Mağara resimlerinin bilinen en eski örnekleri Batı Avrupa'da, Güneybatı Fransa ve Kuzeydoğu İspanya'da yer almaktadır (Gray, 2010: 5). Üst Paleolitik Çağ insanı yaşamış olduğu karstik mağaraların duvarlarına (Gurgen, 2019: 102) günlük hayatta sıkça karşılaşmış oldukları bizon, mamut, at ve sığır gibi hayvanları (Sevin, 2003: 38; Özçelik, 2004: 25; Yıldız, 2019: 39; Eraslan, 2020: 163) yan profilden resmetmiş bu sayede insanlığın sanat devri başlamıştır (Şekil 2.1.1.) (Özçelik, 2004: 25).

Mağaraların beden duvarlarına yapılan ilk resimlerin renkli olmadığı bilim dünyası tarafından öngörülmektedir. Resimlerin ilk önce çamur malzeme ile yapılmış olduğu ve devamında çakmaktaşı ya da obsidiyen kullanıldığı söylenebilir (Yeğen, 2020: 16).

“Tarih Öncesi Çağ’ın resim sanatı figürlerin duvar yüzeyinde dağılımı açısından çok çeşitlilik göstermesine karşın, konunun seçimi ve belirli bir amaca yönelik oluşu, gerçeklik, çizgisel oluşu, uygulama alanı seçimi, uygulama yöntem ve malzemenin ilkselliği gibi belirli bir birlik göstermektedir” (Sinemoğlu, 1984: 17).

Üst Paleolitik Çağ insanının mağara resimlerini yaparken kullanmış olduğu renk seçimi, ayrıntıya verdiği önem, bir grubun resmini çizerken ölçeğe uygun resmetme becerisi ve hepsinden önce natüralizm yeteneğine sahip olması (Sinemoğlu, 1984: 15;

Tokuroğlu & Ersoy, 2011: 10), insanoğlunun ulaşmış olduğu zihinsel düzeyin en somut kanıtıdır (Sevin, 2003: 10).

Şekil 2.1.1. Üst Paleolitik Çağ İnsanlarının Resim Yapımını Gösteren Bir Çizim (URL 8)

Üst Paleolitik Çağ insanı günlük hayatta yapmış olduğu avlar nedeniyle görüşü çok keskin bir insan olmalıdır. Resim yapma konusunda herhangi bir kurumsal bilgisi olmayan insanoğlu, avlardan edinmiş olduğu izlenimleri zihninde taşıdığı düşünülmektedir. Üst Paleolitik Çağ insanı mağara duvarlarına avlarda edinmiş olduğu bu izlenimleri resim etmiş olmalıdır (Sezer, 1992: 23). Bu tasvirler, insanoğlunun doğayı nasıl algıladığını göstermektedir (Yılmaz, 2020: 19). Üst Paleolitik Çağ insanı, mağara

duvarlarına bu resimleri yaparken doğada yer alan hayvanları, kendileri için taşımış olduğu anlamı göz önünde bulundurmaktadır (Şekil 2.1.2.) (Sevin, 2003: 38).

Şekil 2.1.2. Lascaux Mağarası Av Sahnesi (Arslantaş, 2014: 329).

İnsanoğlu tarafından mağara duvar ve tavanlarına hiçbir şekilde boşluk kalmayacak derecede yapılan bu resimler, mağara duvarlarını süslemekten öte amaç taşıdığı düşünülmektedir (Sezer, 1992: 20). Yaşam standartlarının zor olduğu Paleolitik Çağ'da, mağara duvarlarına neredeyse sadece av hayvanlarının resimlerinin yapılmış olması (Tokuroğlu & Ersoy, 2011: 6; Eraslan, 2020: 122), günlük hayatta avlanan avcının başarısına destek olunmasını sağlayan (Çetin, 2018: 1) birer tılsım olabilir (Sinemoğlu, 1984: 10; Sezer, 1992: 20).

Paleolitik Çağ insanı avcılık ve toplayıcılık ile yaşamını devam ettirdiğinden dolayı, onun için elzem olan günlük hayatta çıkacağı avda başarılı olması ve av şansını artıracak olan bir şeyde av büyüsü yapmasıydı. Bu nedenle resim yapma işine salt bir büyü de denilebilirdi (Sezer, 1992: 20).

Dinsel ve büyüsel bir amaç taşıdığına inanılan mağara resimleri (Topdemir & Özsoy, 2013: 23), avcının günlük hayatta avlayacağı hayvanı yakalamak maksadıyla, hayvanın ruhunu duvara çizip sonra ava çıkması amacını taşıdığı düşünülmektedir (Gombrich, 1980: 42; Read, 2018: 29; Mahdizad, 2019: 17). Bu inanç avcıya gerçekten bir güven, avının karşısında bir üstünlük duygusu vermiş olmalıydı (Fischer, 1990: 32).

Üst Paleolitik Çağ insanı bu resimleri yaparken mağaraların ışık alabilen ve kolay ulaşılabilir kısımlarını tercih etmedikleri görülmektedir (Childe, 2001: 50; Artut, 2004: 16; Arslantaş, 2014: 330; Eroğlu, 2017: 24; Ersöyleyen, 2019: 14). Bilakis insanoğlu mağaraların karanlık ve ulaşılması zor bölümlerine tasvirler yapmışlardır (Braidwood, 2008: 105; İpşiroğlu, N. & İpşiroğlu, M., 2009: 17). Resimlerin tamamen karanlıkta olması görünmelerini de etkilemektedir. Bu resimlerin yapımında yapay bir aydınlatmadan faydalanılmış olduğu öngörülmektedir. Bu aydınlatmanın sağlanabilmesi amacıyla kireçtaşı veya kumtaşı gibi bazı yumuşak taş türlerini oymak, bunlara yosundan filtreler takmak ve yakıt olarak hayvansal yağlardan istifade edilerek oluşturulan lambaların kullanıldığı tahmin edilmektedir (Özbek, 1979: 82; Childe, 2001: 50; Braidwood, 2008: 105; Gray, 2010: 12; Eroğlu, 2017: 24-25). Fransa'daki Lascaux Mağarası'nda (MÖ 15.000-10.000) (Süle, 2020: 6) özenle işlenmiş olan kum taşından taş lamba bir önceki cümleye verilebilecek nitelikte bir örnektir (Şekil 2.1.3.) (Williams, 2019: 209).

Şekil 2.1.3. Lascaux Mağarası'nda Bulunan Taş Lamba (URL 9)

Ayrıca Fransa'daki Cosquer Mağarası'nın zemininde görülen kömürleşmiş çam odunu kalıntıları, mağaradaki Üst Paleolitik Çağ insanların kullanmış oldukları meşalelerden geriye kalan artıkların olduğu düşüncesini ortaya çıkarmaktadır (Arslantaş, 2014: 330). Mağara duvarlarında yer alan bu resimler incelendiğinde, bir resmin üzerine bir yenisinin yapılmış olduğu görülmüştür. Bu durum ilk resmin yapıldıktan sonra önemini kaybettiğini ve bu resmin üzerine yenisinin yapılmış olduğunu göstermektedir (Şekil 2.1.4.) (Eroğlu, 2017: 25). Kazıyarak ya da boyayarak yapılmış olan Fransa'daki

Lascaux Mağarası duvar resimlerinin üst üste yapılmış olması bu savı destekler niteliktedir (Süle, 2020: 10). Bu da Paleolitik Çağ insanının mağara resimlerini yaparken hiçbir estetik kaygı taşımadığını kanıtlamaktadır (Braidwood, 2008: 106; Eroğlu, 2017: 24).

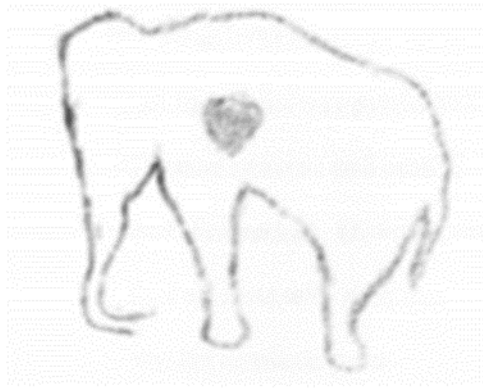
Şekil 2.1.4. Lascaux Mağarası Üst Üste Yapılmış Resimler (URL 10)

Mağara duvarlarında Üst Paleolitik Çağ insanları tarafından yapılmış olan resimlerin korunmaları ya da bozulmamaları için hiçbir çaba gösterilmediği söylenebilir. Bu durum resimlerin oluşturuluş amacının seyredilmek olmadığını düşündürmektedir. Böylece dönem insanı için elzem olanın sadece o resmin yapılması olduğu anlaşılmaktadır. Büyüsel niteliğe sahip olan resmin yapılış amacına ulaştıktan sonra, o resmin önemini kaybettiği söylenebilir (Eroğlu, 2017: 25). Bu resimlerin günümüze kadar ulaşmasının nedeni ise, resimlerin olağanüstü derecede korunabilmiş olmalarından kaynaklanmaktadır (Read, 2018: 32).

İzlenimci yeteneğine sahip olan Üst Paleolitik Çağ insanı, mağaraların karanlık duvarlarına natüralist olarak resimler yapmıştır (Sinemoğlu, 1984: 9; Gezgin, 2020: 41). Paleolitik Çağ insanı tarafından yapılan bu resimler özgündür (Yalçinkaya, 1972: 208). Yapmış olduğu resimlerde ayrıntıya önem veren dönem insanı, resmini yapacağı hayvanı oldukça detaylı işlemiştir. Zira İspanya'daki Pindal Mağarası'nın (MÖ 15.000) duvarları üzerinde kalbi ile birlikte betimlenmiş olan mamut resmi, bu kanıyı destekler niteliktedir (Şekil 2.1.5.) (Kaya, 2021: 151-152).

Şekil 2.1.5. İspanya Pindal Mağarası'nda Kalbi İle Çizilmiş Mamut (Kaya, 2021: 152).

Genel olarak mağara resimlerinin özellikleri şu şekilde sıralanabilir:

- Büyüsel niteliktedir. İnsanlar imgesini yapmakla o hayvanlara sahip olacaklarına inanmaktadırlar.
- Bu resimler topluluk içinde bu konuda uzmanlaşmış bir büyücü- ressam tarafından yapılmaktadır.
- Mağaraların zor ulaşılır, loş bölgelerine yapılmışlardır.
- Mağaraların duvar ve tavanlarına yapılmışlardır.
- Mağara resimlerinde daha çok mamut, bizon, geyik ve at gibi hayvanlar işlenmiştir.
- Doğadan elde edilen koyu kırmızı, siyah, sarı renkler daha fazla kullanılmış olmalıdır.
- Derin bir doğa gözlemi ile resmedilmişlerdir. Çizgi, leke ve ton değerleri giderek daha fazla önem kazanmıştır.
- Figürler duvar yüzeyine uyumlu bir şekilde işlenmişlerdir.
- Mağara duvarlarında yer kalmayınca bir hayvan resmi diğerinin üzerine betimlenmiştir (Üstünipek, M. & Üstünipek, Ş., 2012: 10).
- Resimler natüralist olarak yapılmıştır (Şahin, 2020: 86).
- Resimlerde perspektif yoktur.

-Yan profil tekniği kullanılarak yapılan figüratif resimlerde nadir de olsa başın arkaya dönmüş olarak tasvir edilmiş resimler de mevcuttur. Baş ve vücut profilden yapılmış olmakla birlikte, boynuz ve ayaklar önden yapılmıştır.

-Bazı resimler natüralist olmadan yapılmıştır. La Mouthe Mağarası'nda yan yana çizilmiş olan dağ keçisi ile mamutun aynı ölçülerde yapılmış olduğu da görülmektedir (Şekil 2.1.6.) (Yalçinkaya, 1978: 77).

Şekil 2.1.6. La Mouthe Mağarası Dağ Keçisi, Mamut Resmi (URL 11)

2.1.1. Mağara Resimlerinde Belgeleme

Mağara resimleri üzerine yapılan çalışmalarda ilk önce resmin rölövesi alınır. Rölöveler için çizim, haritalama, fotoğraf ve üç boyutlu tarayıcılar birlikte kullanılır. Rölöveler resimlerin bulunduğu alanın genel organizasyonunu, mağara duvarlarının özelliklerini ve galerilerin biçimlerini kayıt altına almaktadır (Yılmaz, 2021: 191).

İkinci olarak mağara resimlerinin fotoğrafları çekilir. Fotoğraf, arkeolojik kalıntıların belgelenmesinde faydalanan temel tekniklerdendir. Mağaralarda, resim olan duvarlara herhangi bir temas söz konusu olmadan, resimler, farklı renk tonlarını çıkaran filtreler, kontrastların artırılması, ışık radyasyonu analizi, fotogrametri ve benzeri birçok teknik kullanılarak belgelenmektedir (Yılmaz, 2021: 191).

Üçüncü olarak son dönem teknolojisinin sunmuş olduğu olanaklardan faydalanılarak mağara resimleri, üç boyutlu hâle getirilerek sanal ortamda yeniden

oluşturulur. Bu teknik aracılığıyla mağara duvarlarında yer almakta olan gravür, siyah veya kırmızı boya ile yapılmış resimler, doğal tahribatlar, kabartmalar gibi aynı yüzeyde yer alan farklılıklar birbirinden ayrılarak sanal ortamda incelenmektedir (Yılmaz, 2021: 192).

2.1.2. Mağara Resimlerinde Tarihlendirme

Mağara resimlerinin ait olduğu dönemlerin belirlenmesinde görelî ve mutlak tarihendirme yöntemleri kullanılmaktadır. Mağara resimlerinin veya gravürlerinin üst üste yapılmış olduğunun incelenmesi ile birlikte, görelî tarihendirme yöntemi kullanılmış olmalıdır. A. Leroi- Gourhan tarafından mağara resimlerinin yapım teknikleri dikkate alınarak bir stil kronolojisi oluşturulmuştur (Şekil 2.1.7.). Oluşturulan bu stil kronolojisi, 1980'lere kadar yaygın bir şekilde kullanılmış olmalıdır. Mağara duvarlarında açığa çıkarılan gravür ve resimler sınıflandırılarak dönem özellikleri tanımlanmıştır. Buna göre beş farklı stilistik ayırım oluşturulmuştur (Yılmaz, 2021: 192).

Bunlar:

Figüratif Öncesi Dönem: Bu dönemde herhangi bir anlam ifade eden herhangi bir anlam ifade eden hiçbir figür bulunmamaktadır.

İlkel Dönem: Stil I: Gravür veyahut boyamalarda kalker plakaların üzerine figürlerin yapılmış olduğu dönemdir. Stil II: Hayvan ve insan resimlerinin kabataslak yapıldığı dönemdir.

Arkaik Dönem: Boyama ve gravür tekniklerinin çok iyi bir şekilde uygulandığı bir dönemdir.

Klasik Dönem: Hayvanların natüralist tarzda betimlendiği dönemdir.

Geç Dönem: Hayvanların biçim ve hareket açısından daha gerçekçi yapıldığı dönemdir (Yılmaz, 2021: 193).

Şekil 2.1.7. Tekniklerine Göre Leroi- Gourhan'ın Mağara Stil Kronolojisi (Yılmaz, 2021: 192-193).

PERIODE	STYLE	CHEVAUX	FIG. HUMAINES	SIGNES
MAGDALENIEN RECENT 10.000	RECENT IV			
MAGDALENIEN MOYEN 13.000	ANCIEN			
MAGDALENIEN ANCIEN 15.000	RECENT III ANCIEN			
SOLUTREEN 20.000	II			
GRAVETTIEEN 25.000				
AURIGNACIEN 30.000	I			
CHATELPERIEN 35.000	PRÉ-FIGURAT.			

Tarih öncesi mağara resimlerinin tarihlendirilmesinde kullanılan yöntemlerden bir diğeri C14'tür (Şenol & Akyol, 2022: 442). Bu teknik için kömür, kemik ya da bitki gibi organik materyallere ihtiyaç vardır. Örneğin, 1994 yılında keşfedilmiş olan Fransa'daki Chauvet

Mağarası'nda yer alan duvar resimlerinin bir kısmında siyah renk elde etmek maksadıyla ahşabın kullanıldığı görülmüştür (Şekil 2.1.8.) (Yılmaz, 2021: 193-194).

Şekil 2.1.8. Chauvet Mağarası Duvar Resmi (URL 12)

Yukarıda bahsedilen teknikler dışında mağara resimlerinin tarihlendirilmesinde Raman Spektroskopisi, küçük miktarda malzeme üzerinde X ışını mikroanalizi SEM ya da hızlandırıcı ile element analizi, difraktometri, faz kromatografisi, gaz ve optik analizler de kullanılmaktadır. Mağara resimlerine yapılan bu analizler aracılığıyla renklendirici olarak kullanılan hammaddeler, boya yapımında faydalanan bağlayıcılar, katkıları, dolgu maddelerinin ve eser minarellerin niteliği ile bazı durumlarda bu hammaddelerin nereden alınmış olduğu belirlenebilmektedir (Yılmaz, 2021: 193-194).

2.1.3. Mağara Resimlerinde Kullanılan Aletler

Paleolitik Çağ insanları yapacakları eserin şekline uygun araç ve gereçleri kullanmıştır (Yalçinkaya, 1977: 9). İnsanoğlu boyalı resimleri yaparken parmak, bükülmüş deri, hayvan tüyleri, kıllardan yapılmış fırçalar, ot topaklarından yapılmış olan tamponlar, taş vasıtasıyla ezilmiş ağaç dalları ve püskürgeç kullanmıştır. Lakin insanoğlunun mağara duvarlarına boya sürmede ilk kullanmış olduğu araç muhtemelen kendi parmağı olmuştur (Yalçinkaya, 1977: 9; Langonay & Clottes vd., 2006: 63; Gray, 2010: 11).

Çizme ve kazıma işlerinde, çakmaktaşı ya da volkan camından yapılmış olan basit kalemler kullanılmış olmalıdır (Yalçinkaya, 1977: 10). Süsleme işinde ise delgiler kazıyıcılar, deliciler ve taş kalemler insanoğlu tarafından tercih edilmiştir (Özdemir,

2021: 830). Örneğin, uçları körelmiş olan birçok taş kalem çeşidine, Dominik Cumhuriyeti'ndeki Cabareret Mağarası'nda resim yapılmış olan duvarın dibinde tesadüf edilmiştir (Yalçinkaya, 1977: 10).

2.1.4. Mağara Resimlerinde Teknik ve Stil

Üst Paleolitik Çağ insanı, düz olan mağara duvarlarına resim yapmak için kayanın kalitesini göz önünde bulunduruyordu (Uysal, 2011: 7). Bu savı, Fransa'da yer alan Niaux Mağarası'nda yaşamış olan Paleolitik Çağ insanların, mağara duvarlarına kil üzerine su damlacıklarının bıraktığı deliklerin olduğu yere bir bizon çizerek, delikleri ok yarası gibi göstermiş ve deliklere kadar uzanan oklar çizmiş olmaları doğrulamaktadır (Özbek, 1979: 81). Bu durum Paleolitik Çağ insanının mağara duvarlarındaki doğal oluşumlardan istifade etmiş olduklarını gözler önüne sermektedir (Şekil 2.1.9.).

Şekil 2.1.9. Niaux Mağarası Oklu Bizon (URL 13)

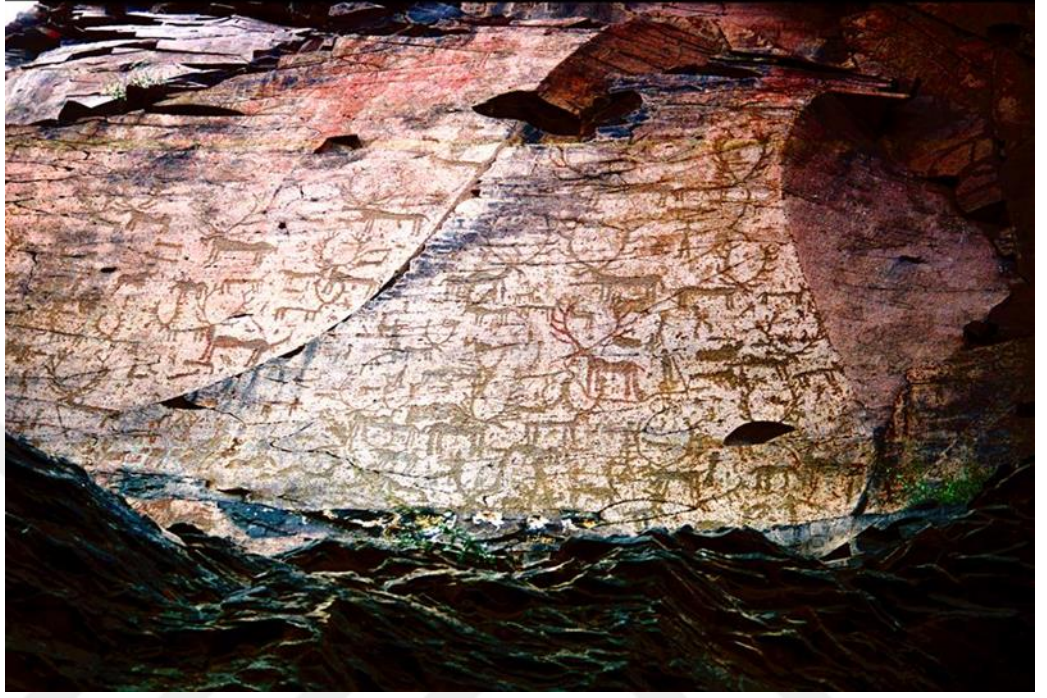

Üst Paleolitik Çağ insanı mağara duvarları üzerine resim yaparken, kazıma resim ya da boyalı resim yapma tekniklerinden de faydalanmışlardır (Uysal, 2011: 7).

Kazıma Tasvirler: Kazıma resimler; kazıma, oyma veya vurma tekniği ile meydana getirilen tasvirlerdir (Şekil 2.1.14). Bu teknikteki resimler arasında yer alan vurma

yöntemi örneklerinden biri Anadolu’da Kars-Yazılıkaya Mağarası’dır (Şekil 2.1.10.) (Yalçinkaya, 1978: 70-71).

Şekil 2.1.10. Kars-Yazılıkaya Vurma Tekniğiyle Yapılan Tasvirler (URL 14)

Kazıma resim sanatının ortaya çıkışında kullanılan maddenin cinsinin kayaların doğal çıkıntılarının, hammaddenin sertliğinin, resmi çizen kişinin görüş, yetenek ve tarzlarının katkısı oldukça belirleyicidir. Resmi yapan kişi hammaddeyi göz önünde bulundurarak uygulamış olduğu tekniği seçmiştir. Örneğin; taş gibi sert yüzeye sahip nesneler üzerine geometrik motif yapmayı tercih etmemiştir. Aksine geometrik motifleri kemik ve boynuzlara yapmayı uygun görmüştür. Mağaraların beden duvarlarına yapılan resimlerde ise, kayanın türüne göre teknik arayışına yönelmiştir. Örneğin, bombeli olan duvarlar alçak kabartmaya daha uygundur. Düz ve sert olan duvarlara ise, kazıma ve boyalı resme uygundur (Uysal, 2011: 36-37).

Mağara duvarlarına yapılan çizimler üzerinde herhangi bir düzeltme yoktur. Çizimler oldukça net ve belirgindir (Uysal, 2011: 37). En küçük ayrıntılar dahi ince çizgiler vasıtasıyla belirtilmiştir. Hatta resmi çizilen hayvanın gözü bile kazınmış ve bir daire ile belirginleştirilmiştir (Yalçinkaya, 1978: 71). Cezayir’de yer alan 6 bin yıllık kaya altı sığınağındaki ağlayan inekler (Şekil 2.1.11.) ve Türkiye’de Antalya’da yer alan Öküzini Mağarası’nın giriş kısmındaki kazıma stili ile yapılmış öküzler (Şekil 2.1.12.) ve

Fransa Les Eyzies yakınlarındaki Abri de Lartet Mağarası'ndaki kemik üzerine yapılmış mamut çizimi bu tekniğe verilebilecek en iyi örneklerdir (Şekil 2.1.13.) (Uysal, 2011: 37).

Şekil 2.1.11. Cezayir'de 6 Bin Yıllık Kaya Altı Sığınağından İnek Tasvirleri (Uysal, 2011: 43).

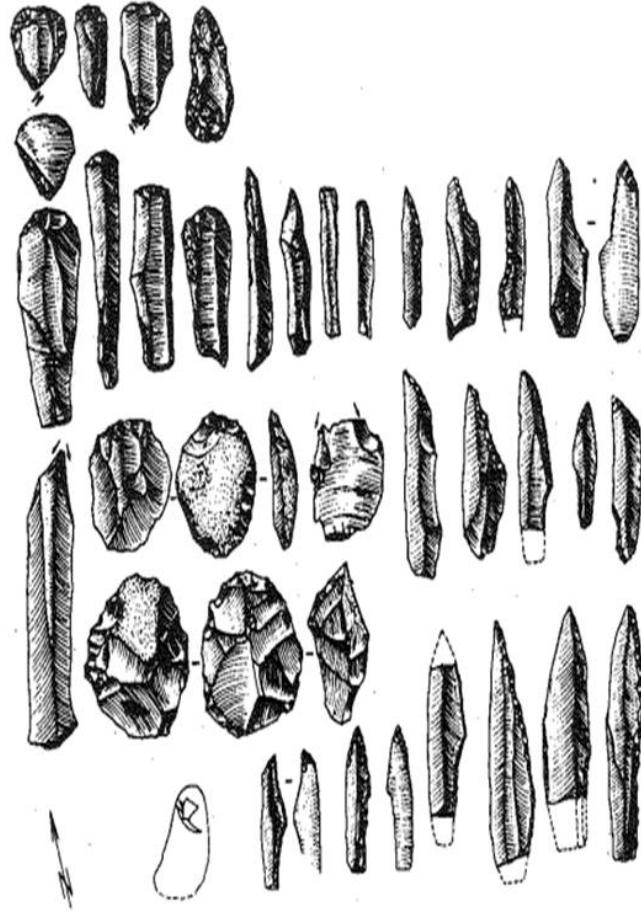
Şekil 2.1.12. Antalya- Öküzini Mağarası Duvar Resmi (Arslantaş, 2014: 328).

Şekil 2.1.13. Abri de Lartet Mağarası'ndaki Kemik Üzerinde Mamut Resmi (Uysal, 2011: 43).

Şekil 2.1.14. Kazımda Kullanılan Çeşitli Taşlar (Sinemoğlu, 1984: 15).

Boyalı Tasvirler: Boyalı resim; çizgi ve boyalar vasıtasıyla oluşturulan ve derinliği olmayan resimler olarak tanımlanmaktadır (Yalçinkaya, 1978: 70). Mağara duvar yüzeyleri genelde gözenekli kalkerden oluştuğundan dolayı, duvara sürülen boya hemen absorbe olmuş ve kalıcı hâle gelmiştir (Özbek, 1979: 82). Paleolitik Çağ insanı mağara duvarlarına resim yaparken doğadan elde etmiş olduğu mineraller topraklar ve bitkilerden faydalanmıştır. Minerallerden elde edilen boyalar uzun ömürlü olmuştur. Bitkilerden elde edilen boyalar ise minerallerden elde edilen boyalara nazaran kısa ömürlü olmuştur (Yalçinkaya, 1977: 12). Mağara duvarlarına yapılan tasvirler ortak pigment olarak demiroksit, manganez ve kömür kullanıldığı yapılan araştırmalar neticesinde bilim adamları tarafından tespit edilmiştir. Buna göre; kırmızı, turuncu ve sarı renklerin temel bileşenlerinin demiroksit şeklinde hematit, geotit ve okr olduğu, siyah renk elde etmek için manganez karbon kullanıldığı anlaşılmıştır. Ayrıca, bu temel renkler ile birlikte, daha küçük renklendirme özelliği olan kuvars, kalsit, alüminosilikatlar ve hatta kehribar gibi hammaddelerin de kullanılmış olduğu belirlenmiştir (Özbek, 1979: 82; Sinemoğlu, 1984: 21; Curtis, 2006: 20; Gray, 2010: 11; Uysal, 2011: 38; Per, 2012: 104; Durukan, 2014: 5; Yegen, 2020: 16; Yılmaz, 2021: 194; Özdemir, 2021: 829; Şenol & Akyol, 2022: 442). Mağara resimlerinde mavinin ve yeşilin olmayışı ise, doğada kolayca bulunamayan pigmentlerin eksikliğinden kaynaklanmış olduğu öngörülmektedir (Per, 2012: 104).

İnsanoğlu tarafından resim yapmak amacıyla doğadan elde edilen boyalara yoğunluk, akışkanlık ve yapışma niteliği kazandırmak için farklı malzemeler bilinçli bir şekilde karıştırılarak kullanılmış olduğu varsayılmaktadır. Bu neticeler Üst Paleolitik Çağ resimlerinde kullanılmış olan boyalar için renk pigmenti, akışkanlık için bağlayıcı, sertleştirici ve yapıştırıcı madde olmak üzere üç temel bileşenin önerilmesini sağlamıştır (Yılmaz, 2021: 194).

Üst Paleolitik Çağ insanı mağara resimlerini yaparken kullanmış olduğu bu boyları taşımak için kemik kaplar veya deniz yumuşakçalarının kabuklarından faydalanmıştır (Özbek, 1979: 82; Şenol & Akyol, 2022: 442).

Boyalı resimlerde uygulanan tekniklere bakıldığında çoğunun monochrome şekilde yapılmış olduğu görülürken, bazılarının da polychrome yapılmış olduğu anlaşılmıştır. Ayrıca figürü boyalı kontörle belirgin hâle getirmek, içini hiç boş yer kalmayacak tarzda boya ile doldurmak, boya ile doldurulan yüzeylere birden fazla renk uygulamak, içini

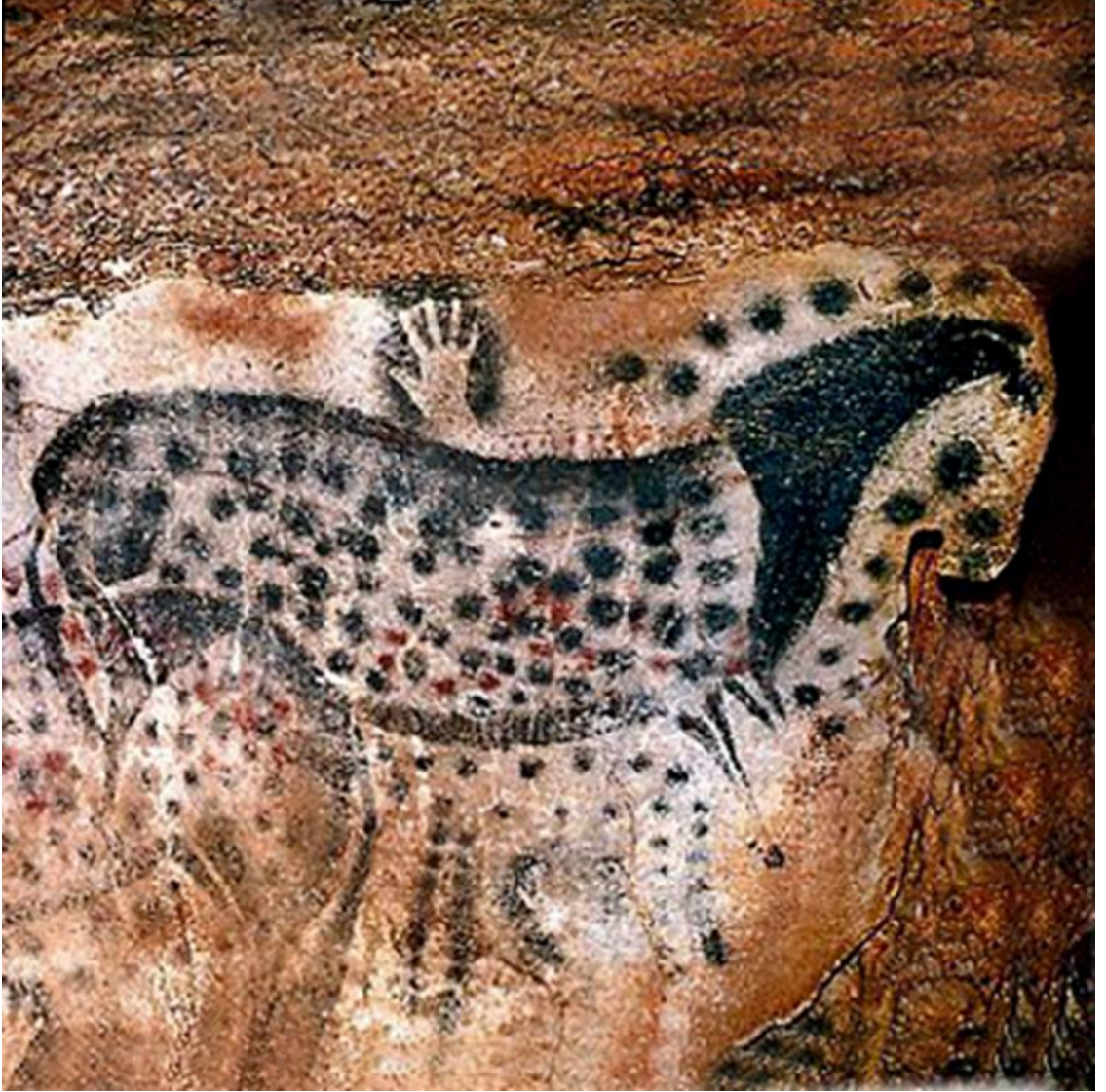
renklendirilmiş figürü siyah renk ile çevrelemek (Uysal, 2011: 38), figürün içini renkli noktalarla bezemek gibi bir veya birkaç tekniğin bir arada kullanılmış olduğu resimler de mevcuttur. Böylece kazınmış kontürler içine boya püskürtülür veya boya sürülürdü. Bu şekilde resimde ışık-gölge belirlenirdi. Altamira Mağarası'nda görülen şekil itibarıyla resim yapılmadan önce hayvan vücudunun anatomik ayrıntıları diğer kısımlardan önce taş kalemle işlenmiştir. Daha sonra boyanan resim, başka bir renk ile gölgelendirilmiştir (Yalçınkaya, 1978: 72). Resmi yapan dönem insanın resme canlılık kazandırdığı, ışık ve gölge oyunlarını başarılı bir şekilde kullandığını söylemek mümkündür (Şekil 2.1.15.).

Şekil 2.1.15. Altamira Gölge Bizon Resmi (URL 15)

Fransa'daki Pech Merle'deki benek bezemeli at (MÖ 20.000) (Şekil 2.1.16) (Eroğlu, 2007: 18), Lascaux Mağarası'ndaki yaban öküzü (Şekil 2.1.17) ve Altamira Mağarası'ndaki boğalar holü ile koşan hayvanların resmedilmiştirği duvar (Şekil 2.1.18.), Üst Paleolitik Çağ duvar boyama sanatına örnek olarak gösterilebilir (Uysal, 2011: 38).

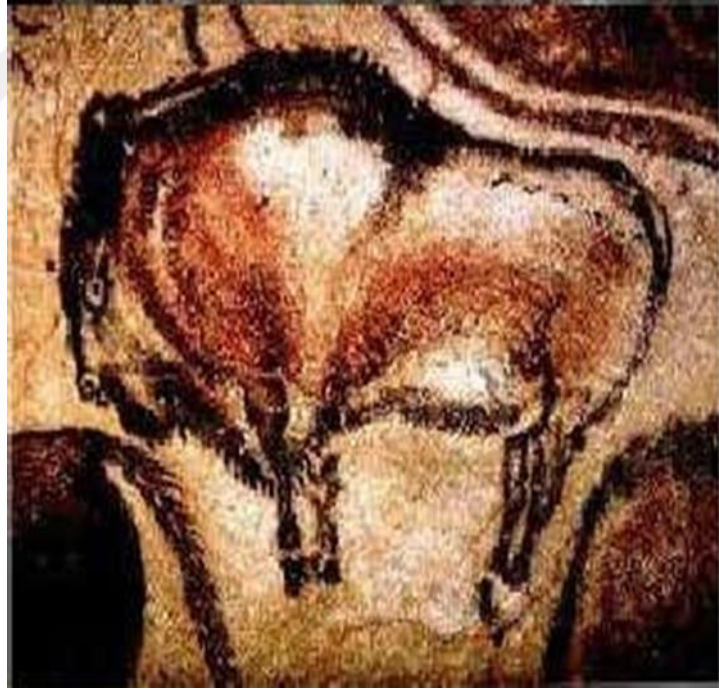
Şekil 2.1.16. Perc Merle Mağarası'ndaki Benek Bezemeli At (URL 16)

Şekil 2.1.17. Fransa Lascaux Mağarası'ndaki Yaban Öküzü (Uysal, 2011: 44).

Şekil 2.1.18. İspanya Altamira Mağarası Bizon Resmi (Uysal, 2011: 45).

2.1.5. Boyanın Kullanımı

Paleolitik Çağ insanı mağara duvarlarına yapmış olduğu resimlerde boyayı üç farklı şekilde kullanmıştır. Bunlar;

-Boyanın pat diye kullanımı

-Boyanın toz hâlde kullanımı

-Boyanın sıvı hâlde kullanımı (Yalçinkaya, 1977: 13).

Pat Kullanımı: Kitle hâlinde olan renk maddesi, taşın el havanları içerisine konularak, çok ince bir kıvama gelinceye kadar ezilirler. Bu toz boya yassı taşlar üzerinde, yağlı maddelerin yani hayvan yağı ve ilik ile veya reçine ile homojen bir “pat” hâline gelinceye kadar karıştırılarak ovulur. Bu işlem yapılırken suyun kullanılıp kullanılmadığı henüz tespit edilmemiştir (Yalçinkaya, 1977: 13; Özbek, 1979: 82; Leakey, 1988: 124).

Pat diye hazırlanan boyanın yassı taşlar veya hayvanların kürek kemikleri üzerine alındığı bilim adamları tarafından öngörülmüştür. Zira, Fransa’daki Pair- Noon- Pair de bulunmuş olan, üzerinde renk izlerine rastlanılan dört adet bizon kürek kemiği verilecek örnekler arasındadır (Yalçinkaya, 1977: 13).

Renk maddesinin ezildiği ve havan ellerinin bugün hâlâ aynı izleri taşıdığı mağaralarda yapılan araştırmalar esnasında görülmüştür. Bu bulgular sayesinde Üst Paleolitik Çağ insanının renk maddelerini nasıl hazırlamış oldukları öğrenilebilmektedir. İki taşın üst üste konulması vasıtasıyla oluşturulan bu taş havanlardan birçok örneğe Avrupa ‘da yer alan mağaralarda tesadüf edilmiştir (Yalçinkaya, 1977: 14). Bulunan bu havanlara örnek olarak Fransa’daki Lascaux Mağarası’nda yer alan taş havanlar verilebilir (Durukan, 2014: 5). Ayrıca Fransa’daki Lascaux Mağarası’nda resim yapmak amacıyla 150’den fazla mineral türü gözlenmiştir (Yegen, 2020: 16-17). Kömür içerenler hariç, Fransa’daki Lascaux’da kullanılan tüm pigmentlerin toz minerallerden oluştuğu ve tek bir mineralin pigment olarak uygulanmasının nadir olduğu, Fransa’daki Lascaux Mağarası’nda inceleme yapan ressam tarafından saptanmıştır (Şekil 2.1.19.) (Gourhan, 1982: 104). Söz konusu mevzu bahis olan mineral tozlarının bitkisel ve hayvansal yağlar ile karıştırılarak uygulanmış olduğu bilim adamları tarafından öngörülmektedir (Uysal, 2011: 38; Yegen, 2020: 16-17). Boya kullanılarak yapılmış olan bu resimlerin Üst Paleolitik Çağ insanı tarafından kuş tüyleri kullanılarak çizilmiş oldukları yine bilim adamları tarafından tahmin edilmektedir (Yegen, 2020: 16-17).

Şekil 2.1.19. Fransa Lascaux Mağarası'nda Kullanılan 12 Pigment (Gourhan, 1982: 105).

Toz Kullanımı: Üst Paleolitik Çağ insanı mağara duvarına resmini yapacağı hayvanın kenar çizgilerini ince bir siyah çizgi formunda çizer ya da sert bir taş vasıtasıyla duvara kazır. Daha sonra çevresi bu şekilde sınırlandırılmış olan resmin içerisine (Güvemli, 1960: 19), içi boya dolu kemiklerden faydalanmak suretiyle dönem insanının boya püskürttüğü anlaşılmaktadır (Sezer, 1992: 21). Mağaralarda yapılan arkeolojik çalışmalar esnasında içi boya dolu kemiklere denk gelinmiştir (Güvemli, 1960: 19; Yalçinkaya, 1977: 9; Artut, 2004: 15; Curtis, 2006: 21; Dickerson, 2013: 37). Ele geçen bu veri, Üst Paleolitik Çağ insanının resim yaparken içi boş olan kemikleri boya püskürtme tekniğinde kullanmış olduğunu göstermektedir (Şekil 2.1.20.).

Şekil 2.1.20. Grotte Des Cottés Vienne Aşı Boyalı Kemik Tüp (Parkyn, 1915: 22)

Üst Paleolitik Çağ insanı püskürtme tekniğinden faydalananarak, elini mağara duvarlarına dayayıp, elinin üzerine püskürttüğü boyayla elinin pozitif ve negatif izini mağara duvarlarına bırakmıştır (Artut, 2004: 15; Langonay & Clottes vd., 2006: 70; Gray, 2010: 11; Uysal, 2011: 37; Dickerson, 2013: 38). Böylece çıkacağı avda başarı sağlayacağına inanmış olduğu dile getirilebilir.

İspanya'da yer alan Fuente del Salin Mağarası'nda (MÖ 22.400) püskürtme tekniğiyle yapılmış el izleri bulunmuştur (Şekil 2.1.21). Ayrıca Arjantin Eller Mağarası'nda da (MÖ 11.000) aynı teknikle yapılmış 800 adet el izine rastlanılmıştır (Şekil 2.1.22). Arjantin'deki mağarada (Çetin, 2018: 2- 3) püskürtme tekniğinde genellikle sol elin tercih edilmesi önemli bir detay olarak karşımıza çıkmaktadır (Özdemir, 2021: 837).

Şekil 2.1.21. Fuente Del Salin Mağarası'ndaki El İzleri (URL 17)

Şekil 2.1.22. Arjantin Eller Mağarası'ndaki El İzleri (URL 18)

Mağara resimlerinde görülen el izleri, resmi çizilen hayvanın bazen üstünde, bazen çevresinde, bazen de hem üzerinde hem de çevresinde yer almaktadır (Yalçinkaya, 1972: 212). Örneğin, İspanya ve Fransa'daki yaklaşık 22 mağaranın en derin ve en karanlık

köşelerinde, duvarlarda yüzlerce m2'lik alanlarda el izlerine tesadüf edilmiştir. Bu el izlerinin püskürtme tekniği kullanılarak yapılmış olduğu anlaşılmıştır (Uysal, 2011: 37). Paleolitik Çağ insanı tarafından, mağara duvarlarına bırakılan el izlerinin hayvana hâkim olma amacı taşıdığı öngörülmektedir (Yalçinkaya, 1972: 212). Altamira Mağarası'nda yer almakta olan el resimleri bu savı destekler niteliktedir (Şekil 2.1.23).

Şekil 2.1.23. İspanya-Altamira Mağarası'ndaki El İzleri (URL 19)

Trois Freres, Front De Gaume, Cosquer (Şekil 2.1.24.) ve Gargas mağaralarında yer almakta olan el resimlerinin çoğunluğunda parmaklar eksik olarak betimlenmiştir. Bunun nedeninin iklim şartları, hastalıklar, yetersiz beslenme ya da alet yaparken parmakların kesilmiş olduğu söylenebilir (Özdemir, 2021: 838). Resimler incelendiğinde, el izlerinin erkek, kadın, genç ve bebeklere ait olduğu tahmin edilmiştir (Mccauley & Collard, 2018: 3; Özdemir, 2021: 837).

Şekil 2.1.24. Cosquer Mağarası'ndaki El Şablonları (Mccauley & Collard, 2018: 2).

Sıvı Halde Kullanımı: Boyanın sıvı hâlde kullanımı bir parlatma tekniğidir. K. Herberts tarafından İspanyol Levantin sanatına uygulanan testler sonucunda bu tekniğin kullanım şekli anlaşılmıştır. Bugün hâlâ boya maddesini saklamak amacıyla kap gibi kullanılan, ağzı kemikten tıpa ile kapatılmış olan oyuk kemikler, daha önceden içlerine konulan boya maddelerinin izlerini taşımaktadır (Yalçınkaya, 1977: 14).

2.2. ÇİZİMLER VE RENK AÇISINDAN RESİMLER

Resimleri şu şekilde kategorize etmek mümkündür:

- 1) Sadece kontur olarak verilmiş örnekler. İnce ya da kalın çizilmiş olan bu kontur kırmızı veya siyahtır. Örnek: Pech Merle (Fransa).
- 2) Motifler sadece kontur olarak işlenmiş ve kontur ince, kalın ve kısa paralel çizgilerden oluşmuştur. Örnek: Niaux (Fransa).
- 3) Koyu renklerin koyu tonları ile başlayan dış kontur figürün iç kısımlarına doğru ton farkları ile açılarak fonun doğal rengine uydurulmuştur. Örnek: Font- de Gaume (Fransa).
- 4) Örnekler koyu renkli kontur içinde leke hâlinde tek renk dolgu olarak işlenmiştir. Örnek: Altamira (İspanya).
- 5) Kontur koyu, baş ve boyun gibi bölümler lekelerle esas vücut ise gayet iri beneklerle doldurulmuştur. Örnek: Pech-Merle (Fransa).
- 6) Figürler koyu renkli kontur içinde çok renkli olarak boyanmıştır. Örnek: Lascaux (Fransa) ve Altamira (İspanya)
- 7) Boyama ve kazıma işlemi bir arada uygulanmıştır. Örnek: Lascaux (Fransa) ve Niaux (Fransa) (Sinemoğlu, 1984: 22).

2.3. MAĞARA RESİMLERİNDE İŞLENEN KONULAR

Paleolitik Çağ mağara resimlerinin büyük çoğunluğunun konusu hayvanlardır. Mağara resimlerinde insan tasvirleri pek az görülmektedir. Bu durum, Paleolitik Çağ insanının; insan ve topluluğa değil, doğanın etkisi altında olan yaşayışının ve düşüncesinin işaretidir (Şenel, 1982: 76; Sinemoğlu, 1984: 10; Arslantaş, 2014: 329;

Eroğlu, 2017: 27). Mağara resimlerinde güneş, yıldız gibi doğal nesnelerin yer alması, Paleolitik Çağ insanının genel olarak yaşamış olduğu dünyadan çok, hayvanlar alemi ile ilgilenmiş olmalarından kaynaklanmaktadır (Şenel, 1982: 76; Curtis, 2006: 19; Gray, 2010: 17; Arslantaş, 2014: 329; Eroğlu, 2017: 27).

2.3.1. İnsan Tasvirleri

Paleolitik Çağ insanları tarafından yapılmış olan mağara resimlerinde, insanın doğa ile mücadelesi tasvir edilmiştir (Batur & Kuyucuk, 2022: 81). Mağara resimlerinde insan betimlemeleri yaygın değildir. Yapılan incelemeler neticesinde mağara resimlerinin yaklaşık %4'lük oranına denk gelen insan betimlemelerinin natüralist olmadığı görülmüştür (Şekil 2.3.1.) (Yılmaz, 2021: 199).

A. Leroi Gaurhan, mağaralarda yer alan insan figürlerini, bir insan vücudunu simgelediğinin anlaşılması için, görüntünün en az insan karakterize eden tipik bir uzuv, bir davranış biçimi, insanı çağrıştıracak temel özellik gerektirdiğine dikkat çekmiştir (Yılmaz, 2021: 200).

Şekil 2.3.1. Tarih Öncesi Sanatta İnsan Betimleme Biçimleri (Yılmaz, 2021: 201).

2.3.2. Hayvan Tasvirleri

Paleolitik Çağ mağara resimlerinde sürekli olarak hayvanların betimlenmiş olması, insanın sembolik evreninin merkezinde hayvanların yer aldığının göstergesidir. Hayvanları avlayan ve Paleolitik Çağ insanların mağara duvarlarına yapmış oldukları hayvan resimleri natüralisttir (Şekil 2.3.2.). Örneğin Fransa'daki Chauvet Mağarası'nda (MÖ 32.000) (Süle, 2020: 12), aslanların bıyıklarından ayının yuvarlak kulaklarına ve geyiklerin göz pınarlarına dek ince anatomik detaylara Paleolitik Çağ insanları tarafından yer verilmiştir (Şekil 2.3.3.) (Yılmaz, 2021: 201-203).

Şekil 2.3.2. Üst Paleolitik Sanatta Tasvir Edilen Hayvan Betimlemelerinin Sayısal Dağılımı (Yılmaz, 2021: 203).

Resmedilen hayvan	Sayısı	Yüzdesi
At	1099	27,6
Bizon	820	20,6
Dağkeçisi	396	9,9
Mamut	341	8,6
Geyikgiller	265	6,7
Yaban Öküzü	228	5,7
Geyik	203	5,1
Ren Geyiği	138	3,5
Antropomorf figürler	134	3,4
Aslan	90	2,3
Gergedan	75	1,9
Ayı	67	1,7
Balık	39	1

Şekil 2.3.3. Fransa'daki Chauvet Mağarası'ndaki Aslan Resimleri (URL 20)

2.3.3. Teriantrop Çizimler

Teriantrop çizimler; insan ve hayvan figürlerinin birleştiği çizimler olarak tanımlanmaktadır. Bu çizim tekniği Paleolitik Çağ mağara resim sanatının küçük, lakin önemli bir parçasını teşkil etmektedir (Uysal, 2011: 38).

Fransa'da Lascaux Mağarası'nda (MÖ 15.000-10.000) (Süle, 2020: 6) boya tekniği kullanılarak yapılmış bir kompozisyonda yer almakta olan figür, teriantrop çizime örnek olarak verilebilir (Yalçinkaya, 1972: 213). Bitkin bir vaziyette (Evecen & Beydiz, 2018: 314) sırt üstü düşmüş olan insanın başı kuş şeklinde tasvir edilmiştir. Yanında yer alan bir kargı üzerine konmuş bir kuşun bulunduğu bu figür, ava çıkan bir avcıdır. Büyük bir ihtimalle bir bizon, onu yaralamak maksadıyla kargıyı atan avcıyı öldürmüştür. Bu esnada arkadan gelmekte olan gergedan, kargı ile yaralanmış olan bizonun bağırsaklarını deşmiştir (Güvemli, 1960: 20; Yalçinkaya, 1972: 213; Artut, 2004: 16; Uysal, 2011: 38; Özdemir, 2021: 834). Bir kompozisyon dahilinde yapılmış olan bu sahne, Paleolitik Çağ insanının hayvan ve anatomisine sahip olduğunu ortaya koymaktadır (Şekil 2.3.4.) (Sezer, 1992: 20).

Şekil 2.3.4. Fransa-Lascaux Mağarası Kuş Başlı İnsan Figürü (URL 21)

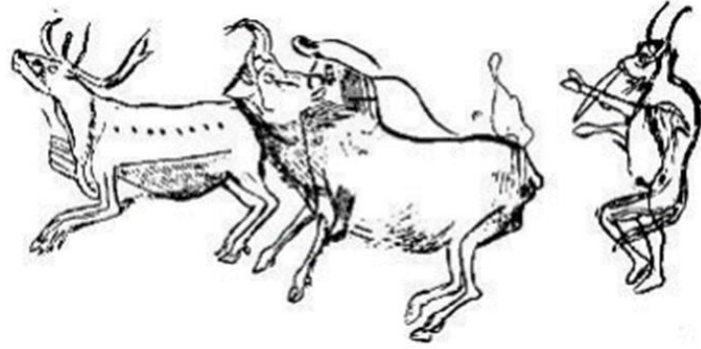
Teriantrop çizime verilebilecek en güzel örnekler Fransa'da Les Trois Freres Mağarası'nda yer almaktadır (Uysal, 2011: 38). Figürlerden biri kimliği belli olmayan iri yapılı bir hayvan gövdesine sahiptir. Figürün arka bacaklarının dizlerine kadar olan kısmı insan bacağına benzemektedir. Figürün kuyruğu kurt veya tilki kuyruğunu anımsatmaktadır. Figürün ön bacakları anormal bir forma sahiptir ve ön ayakları insan eli şeklindedir. Yüzü kuşa benzetilen figürün başında bir çift geyik boynuzu yer almaktadır (Şekil 2.3.5.) (Uysal, 2011: 38; Evecen & Beydiz, 2018: 314; Gezgin, 2020: 57; Özdemir, 2021: 832).

Şekil 2.3.5. Fransa-Les Trois Freres Mağarası Geyik Boynuzu Takmış Şaman Tasviri (URL 22)

Fransa'daki Les Trois Freres Mağarası'nda yer almakta olan bir diğer figür kafasına bir boğa başlığı takmış ve hareket hâlinde olarak tasvir edilmiştir. Bu figürün ön kolları boğa ayaklarına benzemektedir (Evecen & Beydiz, 2018: 314). Ayrıca tasvir edilen bu figürün flüt çaldığı görülmektedir. Flüt ise Paleolitik Çağ insanının müzik ile uğraştığını gösteren en somut kanıt olarak kabul görmektedir (Şekil 2.3.6).

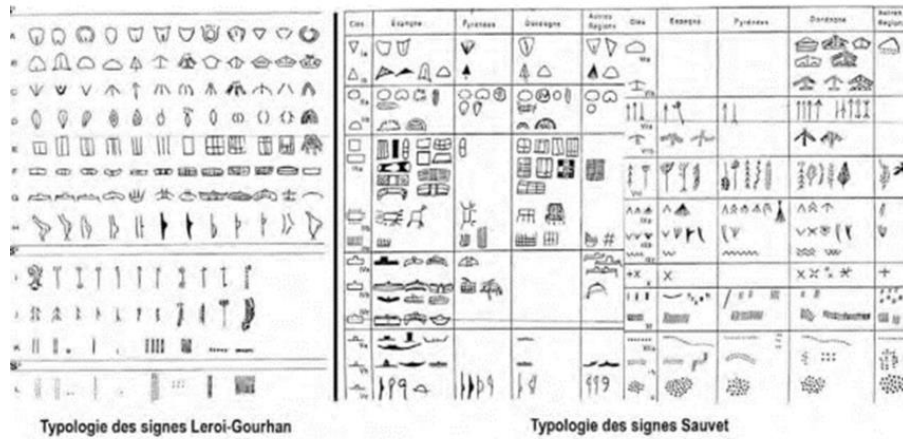
Şekil 2.3.6. Fransa-Les Trois Freres Mağarası Boğa Başlı İnsan Tasviri (Evecen-Beydiz, 2018: 315).

2.3.4. Motifler

Mağara duvarlarında yer alan bu motifler, genellikle bol ve tekrara düşen geometrik ve karmaşık şekillerdir. Desenleri tanımlanamayan bu motifler, Üst Paleolitik Çağ insanı tarafından yapılırken sadece onları orada bırakmak veya onlara dokunmak eğilimiyle duvarlara bırakıldığı izler olarak değerlendirmek mümkündür (Şekil 2.3.7.) (Yılmaz, 2021: 204).

Şekil 2.3.7. Tarih Öncesi Sanatta Motiflerin Sınıflandırılması (Yılmaz, 2021: 205).

SONUÇ

Paleolitik Çağ, insanlığın doğa ile uyum içinde varlığını sürdürdüğü ve temel ihtiyaçlarını avcılık ve toplayıcılık yaparak karşıladığı bir çağdır. Çağın zorlayıcı yaşam koşulları altında geliştirilen taş aletler, modern dünyanın temellerini atmıştır. İnsanların mağaralarda barınma pratiği, ateşin keşfi ve avlanma teknikleri gibi unsurlar, bu çağın önemini ve insanlık tarihindeki belirleyici rolünü ortaya koyduğu söylenebilir.

Paleolitik Çağ insanları, ekolojik ortamlarına uyum sağlayarak ürettikleri aletlerde çeşitlilik göstermiştir. Bu çağın Alt, Orta ve Üst Paleolitik Çağ olarak üç ana evreye ayrılması, her bir evrede yeniliklerin ve aletlerdeki gelişmelerin ortaya çıkması ile ilişkilidir.

Çağ insanı mağaralarda sadece yaşamını sürdürmemiş, aynı zamanda sanatsal aktivitelerde de bulunmuştur. Venüs heykelcikleri, mağara resimleri, süs eşyaları ve müzik aletleri dönemin estetik anlayışını ve yaratıcı zekasını ortaya koyan eserlerdendir. Venüs heykelcikleri, pişmiş topraklar, fildişi ve kemikten yapılmış objeler, dönemin sanat anlayışını yansıtan önemli eserleridir. Ayrıca, kemiğe şekil vermenin oldukça zor olduğu bilinmektedir. Doğada mevcut olarak ahşap malzeme niteliği taşıyan ağacın Venüs heykeli yapımında kullanılmış olduğu, söz konusu olan malzemenin organik nitelik taşıması nedeniyle yanmış veya deformasyona uğramış olması olağan olduğundan, obsidiyen ve çakmaktaşı kullanılarak ahşap malzemeden yapılan venüs heykelciklerinin günümüze kadar ulaşmadığı öngörülebilir. Bununla birlikte, kemik flütler ve boncuklar, çağ hakkında daha farklı bilgiler vermektedir. Flütlerin olası avlanma aracı olarak kullanımı ve boncukların statü simgesi olarak değerlendirilmesi, Paleolitik insanın sosyal dinamiklerini anlamamıza katkıda bulunmaktadır.

Avrupa'daki Üst Paleolitik Çağ mağara resimleri değişik bölgelerde farklı stiller ve tekniklerle yapılmıştır. Örneğin; Fransa'da yer alan Lascaux Mağarası'nda büyük ve ayrıntılı hayvan tasvirleri yer alır. Resimlerde kırmızı, sarı, siyah ve kahverengi renklerden oluşan pigmentler kullanılmış olmalıdır. Bu renkler mağara duvarlarına püskürtme tekniğiyle yapılmıştır. İspanya'da yer alan Altamira Mağarası'nda özellikle bizon tasvirlerine yer verilmiştir. Kırmızı, sarı ve kahverengi pigmentler yaygın olarak tercih edildiği görülmektedir. Bu mağarada genellikle kayanın doğal yapısından

faydalanılarak üç boyutlu bir etki sağlanmıştır. Altamira Mağarası'nda kullanılan teknik; gölgeleme ve perspektiftir. Fransa'daki Chauvet Mağarası'nda ise aslan, gergedan, at, bizon ve mağara ayısı gibi hayvan tasvirleri yer almaktadır. Çizimler oldukça natüralisttir. Çizimlerin yapımında siyah odun kömürü kullanılmış olmalıdır.

Mağara resimlerinin en belirgin özelliklerinden biri, hayvan figürlerinin yoğun bir şekilde kullanılmasıdır. Bizon, mamut, at, geyik gibi hayvanlar, genellikle yan profil tekniğiyle natüralist bir tarzda tasvir edilmiştir. Bu figürler, çağ insanlarının avlanma pratiklerine ve doğayla olan ilişkilerine dair ipuçları sunar. Hayvanların anatomik ayrıntılarının titizlikle işlenmesi, dönemin insanlarının gözlem yeteneğinin yüksek olduğunu ve bu yeteneği sanatsal bir ifade biçimine dönüştürdüğünü göstermektedir.

Resimlerde hayvanların hareket hâlinde gösterilmesi, sanatsal becerinin ve hayvan davranışlarını anlama konusundaki derin bilginin göstergesidir. Özellikle Lascaux Mağarası'ndaki av sahnelerinde, hayvanların koşuyormuş gibi resmedilmesi, hareketliliğin vurgulandığı dinamik kompozisyonlar olarak dikkat çekmektedir. Bu durum, çağın sanatçıların gözlem yeteneklerini ve sanatsal vizyonlarını ortaya koymaktadır. Doğayı gözlemleyerek sahip olduğu izlenimleri resmeden dönem insanının, gözlem esnasında bir ağaç veya yerden yüksek bir taş üzerine çıkarak bu faaliyeti gerçekleştirdiği söylenilebilir. Nitekim, Lascaux Mağarası'ndaki av sahnesinin bu şekilde yapılmış olduğu akıllara gelmektedir. Yine Chauvet Mağarası'nda yer alan hayvanların vücutlarının yarısının yapılması insanların onları suyun içerisinde veya otlar arasından izlemiş oldukları izlenimi vermektedir.

Mağara duvarlarında yer alan hayvan resimlerinde, hayvanların bedensel ayrıntılarına yer verilmesi, dönem insanının hayvan anatomisine sahip olduğunu gözler önüne sermektedir. Lascaux Mağarası'nda yer alan av resimleri, Pindal Mağarası'nda kalbi ile birlikte çizilmiş olan mamut verilebilecek örnekler arasındadır.

Resimlerde yer alan av sahneleri, dönem insanının kullanmış olduğu av tekniği ve avı yakalarken yapmış oldukları toplumsal iş birliğini yansıtmaktadır. Gözlem yeteneği oldukça güçlü olan dönem insanı, hayvanların avlarını izlemiş ve onlardan av tekniğini öğrenerek kendilerinin de bu şekilde avlanmaları gerektiği düşünmüş olabilir. Nitekim, Chauvet Mağarası'nın beden duvarında yer alan aslan panelinde yer almakta olan resim incelendiğinde, resimde yer alan on iki aslanın atları kovaladığı, on üçüncü aslanın ters

yönden gelerek atların önüne çıkmış olduğu görülmektedir. Bununla birlikte bu resmin yer aldığı duvarın zeminin su ile kaplı olduğu baz alındığında, resmin yanından meşale ile geçildiğinde, resimlerin suya yansiyarak hareket ettiği bilinmektedir. Bilinen en eski animasyonlu mağara olduğu bilinen bu mağarada, dönem insanının avı hayvanlardan öğrendiği savını desteklemektedir. Lascaux Mağarası'nda yer alan av sahnesine bakıldığında geyiklerin insanların üzerine koştuğu ve avcılar tarafından oklar ile avlanıldığı görülmektedir. Doğası gereği insan üzerine koşması olasılık dışı olan bu geyiklerin insanlar tarafından meşaleler vasıtasıyla korkutularak tuzağa çekildiği yani sürekle avının toplumsal iş birliği ile gerçekleştiği görülmektedir. Bu da insanların çıkmış oldukları avda iş birliği yaparak av yaptıkları savını desteklemektedir.

Tasvirler mağara duvarının malzeme olarak niteliğinin göz önünde bulundurulması, kullanılan aletin ona göre seçilmesi, mağara duvarlarında çıkıntılardan faydalanılmış olması çağ insanının resim yapma hususunda ne derece uzman olduğunun ve yaşamış olduğu ekolojik ortamı ne derece tanıdığının bir göstergesidir.

Üst Paleolitik Çağ sanatçıları, mağara resimlerini oluştururken çeşitli doğal pigmentler kullanmışlardır. Kırmızı aşı boyası, kömür, demir oksitler ve mangan gibi pigmentler, hayvan yağı gibi bağlayıcı maddelerle karıştırılarak boya elde edilmiştir. Bu boyaların mağara duvarlarına uygulanmasında, parmaklar, kemik borular, kök fırçalar gibi basit ama etkili araçlar kullanılmış olmalıdır.

Resimlerde kullanılan gölgelendirme teknikleri ve üç boyutlu etkiler, çağın sanatçılarının ışık ve gölgeyi ustalıkla kullanabildiğini göstermektedir. Örneğin, Chauvet Mağarası'ndaki resimlerde, kömürle yapılan gölgelendirmeler ve yüzeydeki doğal çıkıntıların resimle birleştirilmesi, gerçekçi ve etkileyici bir sanat anlayışını ortaya koyar. Mağara duvarlarının doğal özellikleri, resimlerin kompozisyonlarında ustalıkla kullanılmış, resimler bu özelliklere göre şekillendirilmiştir.

Mağara resimlerinin Üst Paleolitik Çağ'da neden yapıldığı bilinmemektedir. Bununla birlikte; mağara resimlerinin çıkılan avda av başarısı sağlamak, avlanan hayvan sayısını arttırmak ya da gençlerin av sahnelerini izleyerek avlanma tekniklerini öğrenmesi ve doğayı tanıması amacıyla yapılmış olduğu söylenilebilir.

Mağara resimlerinin günümüze kadar bozulmadan gelebilmelerinin nedeni ise; mağaraların giriş ve çıkışlarının kapalı olmasından dolayı mağara içlerinde hava akımı

olmaması ve mağaranın kendi sıcaklığında kalması, resimlerin yapıldığı kayanın cinsi ve resimler yapılırken kullanılan boyanın türü olabilmektedir.

Sonuç olarak, Üst Paleolitik Çağ'da yaşayan Homo Sapiens insan türü tarafından yapılan mağara resimleri insanlığın ilk sanatsal faaliyetleridir. Bu sebeple bu resimler kültürel ve tarihi değere sahiptir. Resimler sadece estetik olarak değil, aynı zamanda dönem insanının yaşamış olduğu ekolojik ortam, insanların yaşam tarzı ve inançları hakkında bilgi sahibi olmamızı sağlaması bakımından önem arz etmektedir. Yaşam standartlarının zor olduğu bir dönemde, dönem insanı tarafından soyut olan düşüncenin somut olarak vücut bulduğu durumu ifade eden mağara resimlerinin natüralist olarak mağaraların duvarları ve tavanlarında oldukça sık ve başarılı yapılması oldukça önemlidir.

KAYNAKÇA

- Abadia, O.A. & Morales, M.R.G., (2013). “Paleolithic Art: A Cultural History”, *Journal of Archaeological Research*, 21, 269-306.
- Akçay, T. (2017). *Yunan ve Roma 'da Ölü Kültü*. Ankara: Bilgin Kültür Sanat Yayınları.
- Aktan, G. (2015). *Resim Sanatında Kadın Figürü Betimlemeleri* (Yayımlanmamış Sanatta Yeterlilik Tezi). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü.
- Arsebük, G. (1995). *İnsan ve Evrim*. İstanbul: Ege Yayıncılık.
- Arslantaş, Y. (2012). “Paleolitik ve Mezolitik Dönemlerde Ateşin Kullanımı Üzerine Bazı Notlar”, Ömer Çapara Armağan (Yay. Haz: Turgut Yiğit, Mehmet Ali Kaya, Ayşen Sina). Ankara, 21-33.
- Arslantaş, Y. (2014). “Paleolitik ve Mezolitik (Epi-Paleolitik) Çağda Barınma”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24(2),319-342.
- Artut, K. (2004). *Sanat Eğitimi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Aslan, A. (2010). *Steatopijik Ana Tanrıça Heykelcikleri ve 20. YY Heykel Sanatına Etkileri* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Atakuman, Ç.& Karakoç, M.& Gemici, H.C. (2019). “Ölüyü Gömmek Ya Da Gömmemek: Paleolitik Çağda Bedenin Nesnelliği ve Mekânsallığı”. *Arkeolojide Ritüel ve Toplum*, 5, 77-110.
- Ayengin, N. (2005). “Prehistorik Dönemlerde Kemik ve Boynuz İşleme Teknikleri”, *Antropoloji*, 21, 105-116.
- Aytan, O. A. (2021). “Hareketli Avcı- Toplayıcı Grupların Yaşam Biçimiyle

Yerleşik Çiftçi Toplulukların Yaşam Biçimi Arasındaki İnsan-Mekân İlişkisinin Mukayesesi”, *KSÜSBD*, 18(2), 979-102.

Bahar, H. (2013). *Eskiçağ Uygarlıkları*. Konya: Kömen Yayınları.

Başar, G. & Yıldız, E.M. (2019). “Tarihöncesinden Günümüze Modern Dünya ve Çağdaş Resim”, *Ulakbilge*, 42, 812-824.

Batur, M. & Kuyucuk, E. (2022). “Expensive Art From Cave Paintings To The Today Paintings” [Mağara Resimlerinden Günümüz Resimlerine Pahalı Sanat]. *Inonu Üniversty Journal of Culture and Art*, 8(2), 79-87.

Bauer, S.W. (2015). *Dünya Tarihi I. Cilt: İlkçağ En Eski Göçebe Halklardan Roma İmparatorluğunun Çöküşüne*. (Çev: Mihriban Doğan). İstanbul, Say Yayınları.

Bazın, G. (2015). *Sanat Tarihi*. (Çev: Çağatay Yücel). İstanbul.

Boaz, F. (2022). *İlkel İnsanın Zihni*. (Çev: Dilek İşler Hayırlı- Onur Hayırlı). Ankara: Doğu Batı Yayınları.

Bogucki, P. (2012). *İnsan Toplumunun Kökenleri*. (Çev: Cumhuriyet Atay). İstanbul: Kalkedan Yayınları.

Braidwood, R. J. (2008). *Tarih Öncesi İnsanları*. (Çev: Bilgi Altınok). İstanbul: Arkeoloji ve Sanat yayınları.

Bridge, N. (2017). *Mimarlık 101 Mimari Üsluplar, Önemli Yapılar ve Ünlü Mimarlar Hakkında Bilmemiz Gereken Herşey*. (Çev: Funda Sezer). İstanbul: Say Yayınları.

Bronowski, J. (2009). *İnsanın Yükselişi*. (Çev: Aykut Göker). Ankara: Say Yayınları.

Bulut, S. (2017). “Tarihsel Süreçte Flütün Gelişimi ve İleri Flüt Teknolojilerinin Günümüz Türk Bestecileri Tarafından Kullanımı Üzerine Bir

İnceleme”, *Kesit Akademi Dergisi*, 3(10), 127-150.

Cartailhac, E. & Breuil. (1903). “Les Peintures Prehistoriques de la Grotte d’Altamira a Santillana, (Espagne)” [Mağaranın Tarih Öncesi Resimleri Altamira'dan Santillana'ya (İspanya)]. *Comptes Rendus Des Seances de, I’Academie Des Inscriptions Et Belles- Lettres*, 47(3), 256-264.

Childe, G. (2001). *Kendini Yaratan İnsan*. (Çev: Filiz Ofluğolu). Varlık Yayınları.

Childe, G. (2009). *Tarihte Neler Oldu?*. (Çev:Alâeddin Şenel- Mete Tuncay). İstanbul: Kırmızı Yayınları.

Clottes, J. (2016). *What Is Paleolithic Art?*. Londra.

Curtiz, G. (2006). *The Cave Painters*. New Yourk

Çetin, H.G. (2018). *Resimde Eleştiri Biçimi Olarak Eller* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

Dartnel, L. (2021). *Kökenler Yeryüzünün Tarihi İnsanlık Tarihini Nasıl Şekillendirdi?*. (Çev: Cüneyt Kural). İstanbul: Tellekt Yayınevi.

David, B. 2017: *Cave Art*, Londra.

Diakov, J.& Kovalev, S. (1987). *İlkçağ Tarihi*. (Çev: Özdemir İnce). Ankara: Yordam Kitap.

Dickerson, M. (2013). *A’dan Z’ye Sanat Tarihi*. (Çev: Orhan Düz). İstanbul: Say Yayınları.

Durukan, A. (2014). *Paleolitik Dönemden M.Ö. 1. Binyılın Ortalarına Kadar Duvar Resimleri* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi.

Evecen, A. & Beydiz, M.G. (2018). “Paleolitik ve Neolitik Dönem Buluntularında Giyim Kültürü”, *Turkish Studies*,13(10), 303-333.

Emiroğlu, K. & Aydın, S. (2003). “Antroloji Sözlüğü”, Ankara: Bilim ve Sanat

Yayınları 500-501.

Emrali, R. (2007). “Desen İçin İlk Ders”, *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16 (2), 255-260.

Eraslan, R.U. (2020). “Sanat Tarihindeki Eserler İle Pigtoğramlar Arasındaki Etkileşim ve Benzerlikler”, *TJSS Journal of Social Science*, 4(7), 121-133.

Erginer, G. (1997). *Kurban'ın Kökenleri ve Anadolu'da Kanlı Kurban Ritüelleri*. İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık

Eroğlu, Ö. (2007). *Öznel – Nesnel – Yaklaşımlı Sanat Tarihi*. İstanbul: Kolaj Kitaplığı.

Eroğlu, Ö. (2017). *Uygarlık Tarihi*. İstanbul: Tekne Yayınları.

Ersoy, A. (2002). *Sanat Kavramlarına Giriş*. İstanbul: Yorum Sanat Yayıncılık.

Ersöyleyen, A. (2019). *İlkel Sanat Örneği Olarak Petroğlifler Bağlamında Soyut Dışavurumculuğa Bakış* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi.

Fagan, B. (2019). *Arkeolojinin Kısa Tarihi*. (Çev: Abdullah Yılmaz). İstanbul, Alfa Basım Yayım Dağıtım.

Fagan, B. (2019). *Buzul Çağı İlk Modern İnsanı Nasıl Yarattı? Cro Magnon*. (Çev: Nurdan Soysal). İstanbul: Say Yayınları.

Fischer, E. (1990). *Sanatın Gerekliliği*. (Çev: Cevat Çapan). Ankara: İmge Kitabevi.

Gezgin, İ. (2020). *Sanatın Mitolojisi Sanat Ne Anlatır? Mağara Duvarlarından Antik Çağın Sonuna*. İstanbul: Redingot Kitap.

Gray, M.P. (2010). *Cave Art and the Evolution of the Human Mind*, *Victoria Universty of Wellington*.

- Gombrich, E.H. (1980). *Sanatın Öyküsü*. (Çev: Cömert, B.). İstanbul: Remzi Kitabevi
- Gourhan, A-L. (1982). “The Archaeology of Lascaux Cave” [Lascaux Mağarası Arkeolojisi]. *Scientific American*, 246, 104-113.
- Gökçek, L.G.& Abacı, O. (2019). *Anadolu’nun Eskiçağ Tarihi*. İstanbul: Değişim Yayınları.
- Gurgen, G. (2019). “Caves and Cave Art” [Mağaralar ve Mağara Sanatı]. *New Trends and Issues Proceedings on Humanities and Sociel Sciences*, 6(5), 100-105
- Güngör, Y. (2014). *İlkçağ Anadolu Medeniyetleri*. Kocaeli: Umuttepe Yayınları
- Gür, S. (2007). *Anadolu Uygarlıkları*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Güvemli, Z. (1960). *Başlangıçtan Bugüne Türk ve Dünya Sanat Tarihi*. İstanbul: Varlık Yayınları.
- Güvenç, B. (2002). *Kültür’ün ABC’si*. İstanbul: Yapı Kredi Kültür Yayıncılık,
- Güvenç, B. (1979). *İnsan ve Kültür*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Huntürk, O. (2011). *Heykel ve Sanat Kavramları*. İstanbul: Kitabevi.
- İpşiroğlu, N.& İpşiroğlu, M. (2009). *Oluşum Süreci İçinde Sanat Tarihi*. İstanbul: Hayalbaz.
- Jennett, K.D. (2008), Female figurines of the Upper Paleolithic, Texas State University, San Marcos Honors Thesis Texas.
- Karakoç, M. (2016). “Paleolitik Çağda Mezar ve Ölüm Kavramı”, *Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi Folklor/Edebiyat Dergisi*, 22 (87), 173-194.
- Kaya, M.A. (2017). *Türkiye’nin Eskiçağ Tarihi*. İstanbul: Bilge- Kültür Sanat Yayınları.
- Kaya, S.E. (2021). “Paleolitik Çağdan Günümüze Medikal İllüstrasyonun Kısa

- Tarihi”, *Sanat Dergisi* (38), 147-175.
- Keser, N. (2005) *Sanat Sözlüğü*, Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Kınal, F. (1987). *Eski Anadolu Tarihi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Langonay, A. & Clottes, J.vd. (2006). *İnsanın En Güzel Tarihi*. (Çev: Çaykara).
İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Lasheras, J.A. & Heras, C. (2004). “The Discovery of Manis First Art. Commentary
On The Brief Notes...By Marcelino Sanz De Sautuola”, Marcelino
Sanz De Sautuola Breves Apuntes Sobre Algunos Objectos Prehistoric
de la Provincia de Santander,43-65, Santander.
- Lasheras, J.A. (2009). “The Cave of Altamira 22,000 Years of History” [Altamira
Mağarası 22.000 Yıllık Tarih]. *Adoranten Journal of Scandinavian
Society for Prehistoric Art*, 5-33.
- Leakey; L.S.B. (1988). *İnsanın Ataları*. (Çev: Güven Arsebük). Ankara: Türk Tarih
Kurumu Basımevi.
- Leakey, L.S.B. (1988). *Yontma- Taş Devriyle İnsan’ın Köken ve Evrimi
Konusunda Bilinelerin Bir Özeti*. (Çev: Güven Arsebük). Ankara: Türk
Tarih Kurumu Basımevi.
- Leakey, R. (1998). *İnsanın Kökeni*. (Çev: Sinem Gül). İstanbul: Varlık Yayınları.
- Lewin, R. (2008). *Modern İnsanın Kökeni*. (Çev: Nazım Özüaydın). Ankara:
Tübitak Bilim Kitapları.
- Mahdıızad, F. (2019). *İnsan ve Hayvan İlişkileri Üzerine Resimleri*
(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Hacettepe
Üniversitesi.
- Marjorie & Quennell, (1952). *Everyday Life in Prehistoric Times*. Londra.
- Mccauley, B. & Collard M. (2018). “A Cross-cultural Perspective on Upper

- Palaeolithic Hand Images with Missing Phalanges” [Üst Paleolitik El Görüntülerine İlişkin Kùltürlerarası Bir Bakış Açısı Eksik Falankslar]. *Journal of Paleolithic Archaeology*, 1(1), 1-20.
- Mcneill, W.H. (1989). *Dünya Tarihi*. (Çev: Alaeddin Şenel). Ankara, İmge Kitabevi.
- Onuk, Ö. (2019). “Dünyanın En Eski Çalgıları: Taş Devri Flütleri”, *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(1), 176-184.
- Osborn, H. F. (1918). *Men of the Old Stone Age*. New Yourk.
- Özbek, M. (1979). *Dünden Bugüne İnsan*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Özçelik, N. (2004). *İlkçağ Tarihi ve Uygarlığı*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Özdemir, M. (2021). “Mağara Resimleri Bize Ne Anlatır? Paleolitik Çağ Mağara Resmi Bağlamında Tarih Öncesi İnanına İlişkin Bazı Sorgulamalar”, *Tarih ve Gelecek Dergisi*, 7(4), 825-843.
- Özdoğan, M. (2002). “Dünya Arkeoloji Tarihi-İlk Adımlar”, *Arkeoloji Atlası I*, 12.
- Özdoğan, M. (2002). “Paleolitik Çağ-İlk Adımlar”, *Arkeoloji Atlası I*, 30-37.
- Özdoğan, M. (2002). “Yontma Taş Teknolojileri”, *Arkeoloji Atlası I*, 43.
- Özkan, H. (2017). *Sanat Tarihine Giriş Ders Kitabı*. Erzurum. Zafer Medya.
- Özsel, N. (2016). *İlkçağ’ın Gizemi*. Ankara: Gece Kitaplığı.
- Özüşen, B. & Yıldız, Z. (2012). “Buzul Çağı’ndan İlk Çağ’a Tüketimin Tarihi”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 4 (7), 1-16.
- Palacio, E. & Perez (2013). “The Orings of the Concept of Paleolithic Art: Theoretical Roots of an Idea”[Paleolitik Sanat Kavramının Kökenleri: Bir Fikrin Teorik Kökleri]. *Journal of Archaeological Method*

and Theory, 20(4). 682-714.

Papagianni, D.& Morse, M.A., (2017). *Neanderthal Modern Bilim Onların Hikayesini Yeniden Yazdı*. (Çev: İlknur Urkun Kelso). Ankara: Trend Yayınevi.

Parkeyn, E. A. (1915). *Prehistoric Art*. Londra.

Per, M. (2012). “Resim Sanatında Rengin Tarihsel Süreçte İncelenmesi”, *İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi*, 2(4), 103-119.

Read, H. (2018). *Sanat ve Toplum*. (Çev: Elif Kök). İstanbul: Hayalperest Yayınevi.

Renfrew, C.& Bahn, P. (2013). *Arkeoloji Anahtar Kavramlar*. (Çev: Selda Somuncuoğlu). İstanbul: İletişim Yayınları.

Renfrew, C.& Bahn, P. (2017). *Arkeoloji*. (Çev: Gürkan Ergin). İstanbul: Homer Kitabevi

Rosengren, M. (2012). *Cave Art, Perception and Knowledge*. London.

Sagona, A. & Zimansky, P. (2015). *Türkiye'nin En Eski Kültürleri*. (Çev: Neziha Başgelen- Sim İris Belik- Margaret Payne- Harun Taşkiran). İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

Saltuk, S. (1993) *Arkeoloji Sözlüğü*, İstanbul: İnkılâp Kitapevi.

Sautuola, M. (1880). “Objetos Prehistoricos De La Provincia De Santander” [Santander Eyaletinin Tarih Öncesi Nesneleri]. *Telesfro Martinez*, 1-32.

Sayer, A.& Storper, M. (2006). “Guest Editorial Essay” [Misafir Editöryal Denemesi]. *Perception*, 35, 577-580.

Sevin, V. (1991). *Anadolu Arkeolojisinin ABC'si*. İstanbul.

Sevin, V. (2003). *Anadolu Arkeolojisi*. İstanbul: Der Yayınları.

Sevin, V. (2003). *Eski Anadolu ve Trakya*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Sezer, T. (1992). *Resim Sanatının Tarihi*. İstanbul. Kitap Yurdu.

- Sinemoğlu, N. (1984) Sanat Tarihi Tarih Öncesinden Bizansa. İstanbul: Mimar Sinan Üniversitesi Yayınları.
- Süle, E. (2020). *Paleolitik Dönem Resim Sanatının Günümüz Resim Sanatına Yansımaları* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Tekirdağ: Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi.
- Şahin, T.E. (2020). *Arkeoloji ve Sanat Tarihi*. Ankara: Berikan Yayınevi.
- Şahin, M. (2009). *Uygarlık Tarihi*. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Şaman, N.& Duru, M.N. (2013). “İnsanın Varoluşundan Demir Çağına Kadar Takı ve Takının Kalitesi”. *Abmyo Dergisi*, 31-32, 51-64.
- Şenel, A. (1982). *İlkel Topluluktan Uygar Topluma*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasi Bilgiler Fakültesi Yayınları.
- Şenel, A. (2006). *Kemirgenlerden Sömürgenlere İnsanlık Tarihi*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Şenol, F. & Akyol, A.A. (2022). “Tarihöncesi (Prehistorik) Resim Sanatı ve Tarihlendirme Yöntemleri Üzerine Bir Değerlendirme”, *Amisos Dergisi*, 7(13), 439-446.
- Şimşek, V. (2014). *Modern Heykelin Doğuşu ve Gelişimi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi
- Şimşek, F. (2017). “Paleolitik Dönemde İnsan Türleri”, *Uluslararası Amisos Dergisi*, 3(2), 66-85.
- Tansu, Y.E. & Okutucu, A.N. (2020). “Paleolitik Çağda Beslenme”, *Bilge International Journal of Social Research*, 4(1), 1-4.
- Taşagıl, A. & Kar, A. (2018). *İnsanlığın Serüveni: Dünya'nın Oluşumundan Sanayi Devrimine*. İstanbul: İstek Yayınları.
- Taşkıran, H. (2002). “El Baltaları”, *Arkeoloji Atlası I*, 42.

Taşkıran, H. (2018). “Prehistorik Arkeoloji ve Mağaralar”, *Mavi Gezegen*, 24, 62-68.)

Tokuroğlu, B. & Ersoy, A. (2011). *Uygarlık Tarihi*. Ankara: İmaj Yayınevi.

Topdemir, H.G. & Özsoy, S. (2013). *Uygarlık Tarihi*. Ankara: Pegem Akademi.

Torrey, E. F. (2018). *Beynin Evrimi ve Tanrıların Ortaya Çıkışı İlk İnsanlar ve Dinlerin Kökeni*. (Çev: Erkan Aktaş). İstanbul, Paloma Yayınevi.

Turani, A. (1992). *Dünya Sanat Tarihi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Türk Dil Kurumu. (2005). *Türkçe Sözlük* (10. bs.) Ankara: Türk Dil Kurumu.

Uhri, A. (2010). *Anadolu'da Ölümün Tarihöncesi*, İstanbul: Ege Yayınları.

Umar, B. (1999). *İlkçağda Türkiye Halkı*, İstanbul: İnkılap Yayınevi.

Umutlu, M. (2004). *Paleolitik Çağ Anlatım Yöntemlerinin İncelenerek, Seramik Sanat Objelerinde ve Yüzeylerde, Güncel Malzemelerle Yorumlandırılması* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Adana: Çukurova Üniversitesi.

URL 1: x.com/tarihiiimerak/status/1638952542024482816/photo/1 (e.t. 10.09.2024)

URL 2: www.meisterdrucke.ie/fine-art-prints/english-school/55686/marcelino-sanz-de-sautuola-and-his-daughter-maria-discover-the-cave-paintings-at-altamira.html (e.t. 10.09.2024)

URL 3: <http://www.licensestorehouse.com/galleries/stone-age?pn=24> (e.t. 10.09.2024)

URL 4: www.perigord.com/en/listings/sites-touristiques-visites/grotte-font-de-gaume/ (e.t. 10.09.2024)

URL 5: <http://www.donsmaps.com/lamouth.html> (e.t. 10.09.2024)

URL 6: <https://www.divje-babe.si/en/the-neanderthal-flute/> (e.t. 10.09.2024)

URL 7: <https://donsmaps.com/masdazil.html> (e.t. 10.09.2024)

URL 8: https://ceotudent.com/lascaux-ve-altamira-magarasindaki-insanlik-tarihinin-kalintilari#google_vignette (e.t. 10.09.2024)

- URL 9: <https://listelist.com/buz-cagi-lambalar/> (e.t. 10.09.2024)
- URL 10: <https://tr.pinterest.com/pin/541417186449087298/> (e.t. 10.09.2024)
- URL 11: <https://lfn.wikipedia.org/wiki/Mamut> (e.t. 10.09.2024)
- URL 12: <https://x.com/wannartcom/status/1062321758286635008> (e.t. 10.09.2024)
- URL 13: <https://artsandculture.google.com/asset/bison-de-steppes-fl%C3%AAch%C3%A9-de-la-grotte-de-niaux-france/HQHRbRikQW17QQ?hl=fr> (e.t. 10.09.2024)
- URL 14: <https://kars.ktb.gov.tr/TR-54880/camuslu-koyu--tas-kopru-urartu-yaziti--borluk-vadisi.html> (e.t. 10.09.2024)
- URL 15: <https://arkeofili.com/altamira-magarasinin-tarih-oncesi-resimleri-risk-altinda/> (e.t. 10.09.2024)
- URL 16: <https://malicaliskan.medium.com/ma%C4%9Fara-duvar%C4%B1ndan-yans%C4%B1yan-%C4%B1%C5%9F%C4%B1k-520428be4d18> (e.t. 10.09.2024)
- URL 17: <http://www.regiocantabrorum.es/publicaciones/cueva de la fuente del salin> (e.t. 10.09.2024)
- URL 18: <https://gazeteoksijen.com/yazarlar/cagri-mert-bakirci/bu-eller-bize-8-bin-yillik-bir-hikaye-anlatiyor-154732> (e.t. 10.09.2024)
- URL 19: <https://arkeofili.com/altamira-magarasinda-uc-yeni-el-izi-bulundu/> (e.t. 10.09.2024)
- URL 20: <https://malicaliskan.medium.com/ma%C4%9Fara-duvar%C4%B1ndan-yans%C4%B1yan-%C4%B1%C5%9F%C4%B1k-520428be4d18> (e.t. 10.09.2024)
- URL 21: <https://malicaliskan.medium.com/ma%C4%9Fara-duvar%C4%B1ndan-yans%C4%B1yan-%C4%B1%C5%9F%C4%B1k-520428be4d18> (e.t. 10.09.2024)
- URL 22: <https://ahmetustanindefteri.blogspot.com/2015/03/cave-art-Altamira-Magarasi.html> (e.t. 10.09.2024)

Uysal, G. (2011). “Mağara Sanatı”, 5. *Ulusal Speoloji Sempozyumu*, İstanbul, 34-

Ünsal, V. & Zincir, E. (2020). “Güney Anadolu’nun (Adana, Antakya ve Mersin) En

- Erken İskân Tarihi Üzerine Bazı Gözlemler”, *QANNES*, 179-188.
- Üstünipek, M. & Üstünipek, Ş. (2012). *Sanat Tarihine Giriş*. İstanbul: Artes Yayınları
- Yalçinkaya, I. (1971). “Paleolitik Devirlerde Kadın Figürinleri”, *Antropoloji*, 6, 203-222.
- Yalçinkaya, I. (1972). “Diptarih Açısından Sanatın Kaynağı”, *Antropoloji Dergisi*, 7, 207-220.
- Yalçinkaya, I. (1977). “Taş Devirleri Sanat Eserlerinin Yapımında Kullanılan Araç ve Gereçler”, *Antropoloji*, 10, 9-15.
- Yalçinkaya, I. (1978). “Taş Devri Sanatında Teknik ve Stil”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih – Coğrafya Fakültesi Dergisi* 29(1-4), 67-82.
- Yalım, A. (2021). “Art of Painting in the Creation of Naturalist and Artı Naturalist Art From Primitive Art To Renaissance”, *Inonu University Journal Of Culture and Art*, 7(1), 268-276.
- Yaman, I.A. (2006). “Türkiye’deki Paleolitik Yerleşim Alanlarının Kronoloji Denemesi”, 32. *Arkeometri Kazı Sonuçları Toplantısı*, Edirne.
- Yeğen, A. C. (2020). *Paleolitik Çağdan Bugüne: Bir Duygu İfade Aracı Olarak Mağara Resimlerinden Emoji, Animoji ve Memojilere* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Mersin: Çağ Üniversitesi.
- Yıldırım, R. (2002). *Uygarlık Tarihine Giriş*. Meridyen Yayıncılık, İzmir.
- Yıldırım, R. (2011). *Eskiçağ Tarihi ve Uygarlıkları*. İzmir.
- Yıldız, S. (2019). *Anadolu ve Tarihöncesi Çağlar*. Ankara: İksad Yayınevi.
- Yılmaz, M. (2020). *Sanat ve Tasarım*. Eskişehir: Dorlion Yayınevi.
- Yılmaz, Y. (2021). “Tarihöncesinde Sanat Ve Bağlamları”, *Tyke Dergisi*, 6(11), 178-215.
- White, S. & Beaune, S. (1993). “Ice Age Lamps”[Buz Devri Lambaları]. *Scientific*

American, 268(3), 108-113.

Williams, D.L. (2019). *Mağaradaki Zihin*. (Çev: Tolga Esmer). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Wolf, C. (2004). *Tarihsel Kültürel Antrpoloji*. (Çev: Özgür Dünya Sarısoy). Ankara: Dipnot Yayınları.

ÖZ GEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Necla SERGİNAY
Doğum Yeri ve Tarihi	
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	
Yüksek Lisans Öğrenimi	
Bildiği Yabancı Diller	
İş Deneyimi	
Çalıştığı Kurumlar	
İletişim	
E-Posta Adresi	
Tarih	